

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут Електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента **Шевцової Анастасії Андріївни**

академічної групи **035м-19-1**

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

на тему: "Особливості контролю самостійної роботи студентів на заняттях дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Нестерова О.Ю.			
розділів:				
1.				
2.				

Рецензент	доц. Бердник Л. В.			
-----------	--------------------	--	--	--

Нормоконтролер	доц. Бойко Я. В.			
----------------	------------------	--	--	--

Дніпро
2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри
перекладу

_____ Введенська Т.Ю.
(підпис) (прізвище, ініціали)

«_____» _____ 2020 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр**

студенту Шевцової А.А. академічної групи 035М-19-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

на тему: "Особливості контролю самостійної роботи студентів на заняттях
дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов»,

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 965-с від 20.11.2020

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	<i>Способи контролю самостійної роботи здобувачів освіти у ВНЗ</i>	01.11.20
Розділ 2	<i>Особливості контролю самостійної роботи студентів на заняттях з дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов»</i>	01.12.20

Завдання видано _____ Нестерова О.Ю.
(підпис керівника) (прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.10.2020

Дата подання до екзаменаційної комісії 01.12.2020

Прийнято до виконання _____ Шевцова А.А.
(підпис студента) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СПОСОБИ КОНТРОЛЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ВНЗ	6
1.1 Самостійна робота студентів ВНЗ – визначення, роль, задачі, цілі.....	6
1.2 Види самостійної роботи студентів ВНЗ.....	20
1.3 Контроль самостійної роботи студентів ВНЗ.....	29
Висновки до Розділу 1.....	49
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ»	50
2.1 Педагогічна майстерність викладача іноземних мов – що це за предмет, цілі, види занять, види самостійної роботи (огляд робочої програми).....	50
2.2 Організація самостійної роботи під час вивчення дисципліни Педагогічна майстерність викладача іноземної мови.....	55
2.3 Організація самостійної роботи студентів на практичних заняттях.....	68
Висновки до розділу 2.....	80
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. В стандартах вищої освіти самостійна робота, у поєднанні з аудиторними заняттям під керівництвом викладача, відноситься до найважливіших складових професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Сучасна тенденція вищої освіти полягає в тому, що на самостійну роботу з кожним роком виділяється все більше часу від загального начального процесу, в деяких випадках процент самостійної роботи з дисципліни може становити від 40 до 80 відсотків. І це цілком обґрунтовано, адже сучасна вища школа ставить за мету підготувати не лише обізнаного, але головним чином мислячого та здатного самостійно здобувати необхідні для практичної діяльності знання та уміння, спеціаліста. Питанням організації та ефективних методів контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти займалися такі науковці, як: К. Б. Бабенко, О. А. Дібрівна, О. Л. Жук, І. А. Зимняя, П. І. Підкасистий, Т. І. Туркот, Ф. М. Рабінович, Б. М. Бурденюк, О. В. Дибіна, О. В. Щетініна, О. С. Лученкова, О. В. Ушкаренко, О. А. Реутова, Т. Н. Токарева, Р. І. Беннетт, Дж. Рів, Е. фон Глазерсфельд, К. Берк та ін.

Об'єкт дослідження – самостійна робота студентів.

Предмет дослідження – організація та контроль самостійної роботи студентів.

Мета дослідження – описати особливості організації самостійної роботи студентів під час вивчення дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов».

Мета роботи досягається шляхом виконання наступних **завдань**:

- 1) дати визначення поняттю *самостійна робота*, розглянути її основні характеристики, цілі, призначення;
- 2) описати класифікації самостійної роботи з точки зору місця та часу проведення, залучення викладача, рівня самостійності студента та ін.;

3) проаналізувати способи контролю самостійної роботи, доцільність та ефективність їх використання для різних видів самостійної роботи з дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов».

Методи дослідження – з огляду на мету, ціль та завдання дослідження, використовуються методи експерименту, спостереження та опису, а також теоретичний метод аналізу.

Наукова новизна роботи обумовлена тим, що розглянуто проблему організації та контролю самостійної роботи здобувачів освіти бакалаврського рівня з дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов», зроблено відповідні висновки стосовно розв'язання педагогічних проблем організації та контролю самостійної роботи.

Практична цінність роботи полягає в тому, що отримані результати та розроблені підходи до організації самостійної роботи здобувачів освіти бакалаврського рівня можуть бути використані у навчальному процесі при вивченні дисциплін «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов» та дисципліни «Методика викладання іноземних мов», а також при розробці навчальних посібників та методичних вказівок із названих дисциплін, зокрема в умовах дистанційного та змішаного форматів навчання.

Апробація результатів дослідження. Основні результати роботи обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Майбутній науковець – 2020», за результатами доповіді було надруковано тези «Theoretical Basis of Monitoring of Student's Independent Study» опубліковано в збірнику конференції.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, в яких виділено підрозділи; висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел, рефератів українською та англійською мовами.

РОЗДІЛ 1. СПОСОБИ КОНТРОЛЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ВНЗ

1.1 Самостійна робота студентів ВНЗ: визначення, роль, задачі, цілі

Перед навчальним процесом у вищих навчальних закладах постає завдання поступово та ґрунтовно підготувати спеціалістів різних напрямків до майбутньої плідної та продуктивної професійної діяльності. Начальний процес у вищих навчальних закладах спрямований на досягнення цілей та завдань навчання, всебічної та якісної підготовки студента до професійної діяльності. Через навчання здійснюється передача досвіду та знань від одного покоління до іншого. В процесі навчання у вищому навчальному закладі є дві головні особи: викладач та студент. Роль викладача в навчальному процесі – керувати начально-пізнавальним процесом студента з дотриманням принципів, методів, способів та засобів організації процесу навчання [28, 124].

На процес навчання у вищому навчальному закладі впливають зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні) фактори. Особливості характеру студента, його мислення, мотивацію, життєвий досвід, переконання, ставлення до навчального процесу та стиль навчання визначають як суб'єктивні фактори. Зміст і методи процесу навчання, підготовку викладача, умови навчання, соціальні обставини студента відносять до об'єктивних факторів [28, 125].

Мета освіти у вищій школі – відповідність умовам та потребам суспільства, надання умов та можливостей для всебічного розвитку особистості, спроможної до творчої професійної діяльності, що збагатить потенціал країни.

Мета та зміст освіти визначаються соціально-економічним станом суспільства, прогресом в науці та техніці, напрямком розвитку країни. Одне з найважливіших завдань дидактики на будь-якому історичному етапі – відповідність змісту освіти вимогами, які диктує суспільство.

Однією з функцій освіти є участь у формуванні особистості, яка реалізується через творчу діяльність з виявлення та вирішення актуальних суспільних проблем, формування умінь застосовувати здобуті знання та уміння у практичній діяльності. Важливу роль у цьому процесі відводиться самостійному осмисленню та обдумуванню отриманих знань та способів їх застосування [28, 142].

Важливе місце навчання у вищих навчальних закладах відводиться самостійній роботі студентів. В слові «студент» (лат. student – той, що вчиться) закладено ідею цілеспрямованого та вмотивованого особистими потребами самостійного навчання. Самостійна робота реалізується в різних видах індивідуальної та групової роботи студентів під час занять або поза їх межами під керівництвом викладача або за власною ініціативою. Відповідно до «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України» самостійна робота є головним видом засвоєння нових знань, на це відводиться поза аудиторний час, який за офіційними нормами становить не менше третини загального часу, виділеного для засвоєння окремої дисципліни [28, 242].

Самостійна робота студентів – це діяльність студентів, спрямована на засвоєння знань та умінь, яка відбувається без безпосередньої участі викладача, але направляється ним. Під час самостійної роботи студент самостійно визначає характер роботи, яку виконує, сам визначає та знаходить способи вирішення виникаючих труднощів та організує свою діяльність [21, 37].

Навчання у вищих навчальних закладах складається з поєднання аудиторного та позааудиторного навчання. До аудиторних форм навчання

відносять: лекції, семінари, практичні заняття, самостійну роботу студентів під час занять. До позааудиторних форм навчання відносять: самостійну роботу студентів поза межами занять, консультації, курсові та дипломні роботи, усі види поза аудиторних практик [28, 199].

Для забезпечення ефективності занять студентів в аудиторії, та в особистий час важливу роль відіграють умови, в яких здійснюється навчальний процес: освітлення, температурний режим, провітрюваність приміщення. При організації навчального процесу, в тому числі самостійного роботи студентів, потрібно зважати на те, що людський розум має свої ритми працездатності, особлива ефективність якої припадає на час з восьмої години ранку до дванадцятої, та з п'ятої години вечора до восьмої [28, 237].

Уявлення про навчання та його роль змінюється відповідно до потреб суспільства. На сучасному етапі розвитку навчання припиняє асоціюватись з фіксованим обсягом знань, які студент здобуває впродовж періоду навчання у вищому навчальному закладі, а потім використовує впродовж всього строку професійної діяльності. Зараз відбувається перебудова всього навчального процесу на те, щоб навчити студентів «вчитись», сформувати у них розуміння необхідності здобувати нові знання протягом усього життя. Для цього зміст та методи навчання повинні бути спрямовані на формування цілеспрямованості та усвідомлення важливості безперервного навчання впродовж всього життя у студентів. Вводиться більше практичних занять та дисциплін, приділяється увага особистим спрямуванням студента, заохочується творча діяльність. Викладач в процесі навчання більше не постає головним «диригентом» навчання, йому відводиться роль консультанта, помічника у навчанні, який допомагає правильно спрямувати прагнення студента. Для реалізації нових уявлення про навчання важливо вміти правильно організувати самостійну робота студента [15,187].

Посилення значення самостійної роботи студентів в рамках процесу професійної підготовки у вищому навчальному закладі, збільшення її об'єму в структурі навчальних планів та програм обумовлюється значним впливом організації самостійної роботи студентів на результати навчального процесу вищого навчального закладу. По-перше, організація самостійної роботи студентів, яка виступає особливою формою навчальної діяльності студентів, сприяє спрямованому на особистість направленості професійної підготовки, перетворення студентів на суб'єкт навчально-пізнавальної та дослідницької діяльності, що забезпечує розвиток у студентів здібності до самоосвіти. По-друге, розширення частки самостійної роботи студентів надає навчальному процесу орієнтованого на практику та проблемно-дослідницького характеру, оскільки відбувається більш активне залучення студентів до самостійного виконання завдань, які мають прикладне спрямування та зростаючий рівень складності та невизначеності. По-третє, саме самостійна робота студентів, являючись основною формою розумової діяльності, забезпечує саморозвиток здібностей до виконання більш складних видів навчально-дослідницької діяльності, способи та зміст якої можуть не відображатись або засвоюватись через приклади. По-четверте, підвищення ролі самостійної роботи студентів передбачає посилення відповідальності як студентів, так і викладачів за результати своєї діяльності, навчального процесу в цілому, що здійснює позитивний вплив на якість освіти у вищому навчальному закладі [15, 208].

Самостійна робота студентів розглядається як специфічна форма навчальної діяльності, яка характеризується певними психолого-педагогічними особливостями. По-перше, вона є наслідком та продовженням доцільно організованої викладачем пізнавальної та навчально-дослідницької діяльності студента в навчальний час, що мотивує студентів на подальшу самостійну навчально-пошукову та

дослідницьку діяльність у вільний від навчальних занять час. Разом з цим, керована викладачем навчально-пізнавальна діяльність студентів під час аудиторних занять покликана вступати своєрідним алгоритмом або програмою його самостійної роботи по оволодінню матеріалом, розробці завдань та проведенню досліджень. По-друге, студент повинен розуміти внутрішню та освітню мотивацію виконання завдань та засвоєння навчальної програми. Це передбачає виконання студентами наступних дій: усвідомлення цілей та результатів своєї діяльності, прийняття та постановка завдань (навчальних завдань), самостійна організація та розподіл навчальних завдань в часі, корегування самостійної роботи на основі самоконтролю та самооцінки. По-третє, самостійна робота слугує високого-організованою формою навчальної діяльності, а характер її виконання та результати обумовлюються особистісними якостями студента: саморегулюванням, яке передбачає високий рівень самоусвідомлення студентом, адекватної самооцінкою, рефлексивним мисленням, самостійністю, дисципліною, цілеспрямованістю особистості, а також, так званої предметної саморегуляції. Важливим показником сформованості останньої у студентів слугує наявність навичок проектування, пов'язаних з визначенням мети та кінцевих результатів діяльності, відбором її змісту, способів та засобів, рефлексією та корегуванням як результатів, так і самого процесу діяльності.

Перелічені риси та уміння особистості складають основу формованих компетенцій. Відповідно до цього, самостійна робота студентів може розглядатись на двох рівнях: на рівні організації навчального процесу вищого навчального закладу та на особистісному рівні. На першому вона виступає як складова освітнього процесу та як фактор підвищення якості професійної підготовки та містить різноманітні види індивідуальної та колективної навчально-дослідницької діяльності студентів від час аудиторних та поза-аудиторних занять з виконання різноманітних завдань

під неопосередкованим або опосередкованим методичним керівництвом викладача. На другому рівні вона може бути визначена, як цілеспрямована, внутрішньо мотивована, структурована самим суб'єктом (студентом) та корегується ним же самостійно [15, 211].

Самостійна робота націлена на забезпечення індивідуально-орієнтованого підходу до освітнього процесу. Самостійна робота в системі професійної (вищої) освіти передбачає чітко сплановану діяльність студентів, яка спирається на індивідуальну та командну форми роботи, які включають в себе системне керування особистими та професійними навичками, способами їх здобуття та застосування. Тісний зв'язок між знаннями, здобутими під час аудиторних занять та самостійної дослідницької (навчальної) діяльності, підвищує ефективність навчання загалом. У рамках навчального процесу самостійна робота сприяє:

- більш глибокому вивченню теоретичного матеріалу та набуттю нових знань;
- накопиченню та закріпленню досвіду вирішення практичних професійних проблем;
- здобуттю необхідних навичок самостійної роботи та культури інтелектуальної праці [7, 32].

Самостійна робота становить обов'язковий компонент моделі організації педагогічного процесу, в якій самостійному навчанню відводиться значно більша роль, ніж аудиторному. В системі професійної (вищої) освіти самостійну роботу розглядають як рівень освітньої ефективності, який визначається не рівнем знань, а здатністю до здобуття нових знань самостійно, здатністю використовувати вже здобуті та нові знання для регулювання та вирішення нагальних проблем та завдань, і найголовніше – здатність самостійно регулювати напрямок самоосвіти після закінчення навчального закладу [15, 304].

Організація самостійної роботи повинна відповідати загальним вимогам для забезпечення її ефективності, враховувати тип студентів (очне та заочне відділення), брати до уваги спеціалізацію студентів та особливості окремих напрямків навчання. До загальних вимог організації самостійної роботи відносять: раціональний розподіл об'єму позааудиторних та аудиторних занять; якісно організована методична робота; забезпечення студентів навчальними та методичними матеріалами; контроль та оцінювання самостійної роботи студентів [2, 82].

Організація самостійної роботи студентів передбачає забезпечення оптимальним умов для здійснення встановлених самостійно та разом з викладачем завдань, їх перевірки та оцінювання. Організуючи самостійну роботу слід враховувати цілі, які ставить перед собою студент, їх співвіднесеність з матеріалами, які рекомендуються для самостійного ознайомлення в рамках вивчення навчальної дисципліни, а також, оцінити можливості та варіанти навчально-методичного забезпечення самостійної роботи.

В процесі підготовки та введенні самостійної роботи виділяють три етапи:

1 етап – підготовчий – передбачає продуманість всієї системи організації самостійної роботи, включає в себе розробку програмних модулів для вивчення, підготовки начально-методичних матеріалів, діагностику рівня підготовки студентів.

2 етап – організаційний – передбачає визначення цілей індивідуальної та групової роботи студентів, проведення вступних занять, визначення умов та форм роботи студентів над окремими модулями.

3 етап – здійснення самостійної роботи, контроль та оцінка – забезпечення навчального процесу, контроль та оцінювання успішності самостійної роботи студентів [30, 7].

Важлива умова організації самостійної роботи студентів – створення цілісної системи завдань, яка містить задачі зі зростаючим рівнем складності та невизначеності, які мають як спеціальний характер в рамках вивчає мого навчального предмету, так і прикладний (професійний), міжпредметний аспекти. Проблема обґрунтування системи задач, адекватно сформованих професійними якостями та вміннями, завжди була актуальною в теорії та практиці професійної освіти. Вона розроблялась через уведення в навчальний процес системи знаково-контекстного навчання (А. А. Вербицький), концепції орієнтованого на особистість навчання (І. С. Якиманська, Є. В. Бондаревська, В. В. Серіков та ін.).

Виокремлюють наступні дидактичні вимоги до розробки завдань для самостійної роботи:

1. Конструювання змісту задач в контексті спеціальності, яка здобувається, що забезпечить формування у студентів професійного мислення, оволодіння знаннями та способами дій, які виконуватимуться в майбутній професійній діяльності. Виконання цієї вимоги дозволить студентам здобути знання та досвід самостійного вирішення задач, які слугують основою для розвитку компетенцій.

2. Міжпредметний, прикладний характер та допустимий рівень невизначеності задач, що надає студентам можливість в процесі виконання задач усвідомити спільність досвіду та відносин, які існують між різними галузями науки та практики, а також прогнозувати та отримувати різноманітні відповіді (рішення) в залежності від конкретних умов та розгортання учбової або соціально-професійної ситуації. Виконання цієї умови сприяє формуванню узагальнених умінь, універсальних здібностей, які визначають зміст компетенцій.

3. Зміст та способи виконання задач повинні бути методологічними, що визначає розробку студентом в процесі вирішення задач проекту діяльності, до якого належать: аналіз ситуації, постановка цілей та завдань

дослідження (діяльності), прогнозування результатів; висування гіпотез; безпосереднє проектування діяльності, спрямованої на досягнення результатів; перевірка гіпотез, оцінка та корегування діяльності на основі рефлексії її діяльності. Урахування цієї вимоги сприяє розвитку у студентів готовності до самовизначення та дослідницьких умінь.

4. Багаторівневий та варіативний характер задач, що забезпечує репродуктивний, реконструктивний та творчий рівні засвоєння студентами діяльності, а також вибір ними способів вирішення задач.

5. Розробка задач, в тому числі текстових, з урахуванням технологізації контролю та перевірки отриманих результатів, застосування з цією метою комп'ютерних засобів [15, 217].

Одним із принципів організації самостійної роботи студентів є обов'язковість її планування. Самостійна робота студентів повинна плануватись у відповідності до годин, виділених на самостійну роботу, які визначаються освітніми стандартами, а також, у відповідності до часу, що виділяється на підготовку до семінарів, практичних та лабораторних занять, завдань, написання звітів, проектів, курсових та дипломних робіт. Завдання для самостійної роботи повинні бути взаємопов'язані з навчальним процесом, мати логічний зв'язок між собою, складаючись в систему, орієнтовану на вирішення першочергової задачі навчального процесу [30, 7].

Головна мета самостійної роботи складається з двох основних пунктів: здобуття теоретичних знань та розвиток уміння цілеспрямованого самовдосконалення в майбутній професійній діяльності.

До цілей самостійного навчання студентів в рамках нових уявлень про процес навчання у вищих навчальних закладах відносять:

- здобуття теоретичних знань;
- мотивування до професійного самовдосконалення протягом всієї професійної діяльності;

- формування умінь критичного мислення;
- формування самодисциплінованості та організації власного розвитку;
- підготовка до діяльності в умовах високої професійної конкуренції.

Т. І. Туркот [28, 48] поділяє функції самостійної роботи на:

- пізнавальну, яка встановлює вивчення передбачених навчальною програмою знань з певного предмету;
- самоосвітню, яка проявляється в опануванні теоретичних та практичних знань, та способів їх застосування в професійному та особистому житті;
- прогностична функція відповідає за навички передбачення та осмислення задач, їх можливі наслідки, можливі способи використання результатів в професійній діяльності;
- корегуюча функція відображає необхідність формування вміння рефлексії власної діяльності, прогресу, та навичок вносити зміни у власну діяльність з метою її покращення;
- виховна функція пов'язана з вихованням особистості і необхідних професіоналові рис характеру;
- професіоналізація навчання полягає в наближенні змісту самостійної роботи до реалій професійної діяльності з допомогою окремих завдань, підібраних окремо для кожної спеціальності.

Науковці Е. Деці та Р. Раян, які підтримують конструктивістську теорію освіти, проаналізували два різні підходи до навчання. Перший спирається на роль викладача, який підтримує самостійність (автономію) студента, а інший – на чіткому контролі процесу навчання. В своїх дослідженнях вони доходять висновку, що метод контролю призводить до відсутності самостійності в розвитку та залучення а процес навчання [35, 188]

Табл. 1.1

Способи мотивації та підтримки самостійності студентів

Підтримка самостійності пізнавального процесу студентів	Підтримка самостійності студентів в процесі навчання	Підтримка самостійності здобуття знань студентів
Студентам надається можливість:		
<p>Самостійно обирати членів робочої групи;</p> <p>Обирати спосіб контролю та оцінювання;</p> <p>Брати на себе відповідальність за терміни виконання завдань.</p>	<p>Обирати матеріали для використання в проектах;</p> <p>Обирати спосіб демонстрації результатів</p> <p>Обговорювати власне бачення напрямку та очікуваних результатів роботи;</p> <p>Пошук необхідних матеріалів.</p>	<p>Обговорювати та розглядати різні підходи та способи навчання;</p> <p>Знаходити різні способи вирішення проблем;</p> <p>доводити власну думку щодо вирішення проблеми в рамках групового завдання;</p> <p>отримувати змістовний зворотній зв'язок;</p> <p>формулювати цілі та задачі у відповідності до власних інтересів;</p> <p>вільно обговорювати ідеї;</p> <p>роль викладача змінюється від керівника начального процесу на слухача результатів самостійної роботи.</p>

Дж. Рів в своїх дослідженнях процесу навчання акцентує увагу на важливості залучення та мотивації студентів. Він пропонує створювати сприятливе навчальне середовище за допомогою стратегії «4 виміри», яка спрямована на:

- виховання внутрішньої мотивації навчальної діяльності;
- ефективне використання електронних інформаційних ресурсів;
- пропагування освітніх цінностей;
- визнання та прийняття факту негативного впливу суворого контролю в навчанні.

В своїх дослідженнях він також аналізує низько організоване навчальне середовище та високоорганізоване, та розглядає їх з точки зору рівня самостійності студентів, та класифікує результати за рівнем самостійності: повна свобода, вимогливість та непослідовність, підтримуючий самостійність та керуючий (рис.1.1) [46, 144].

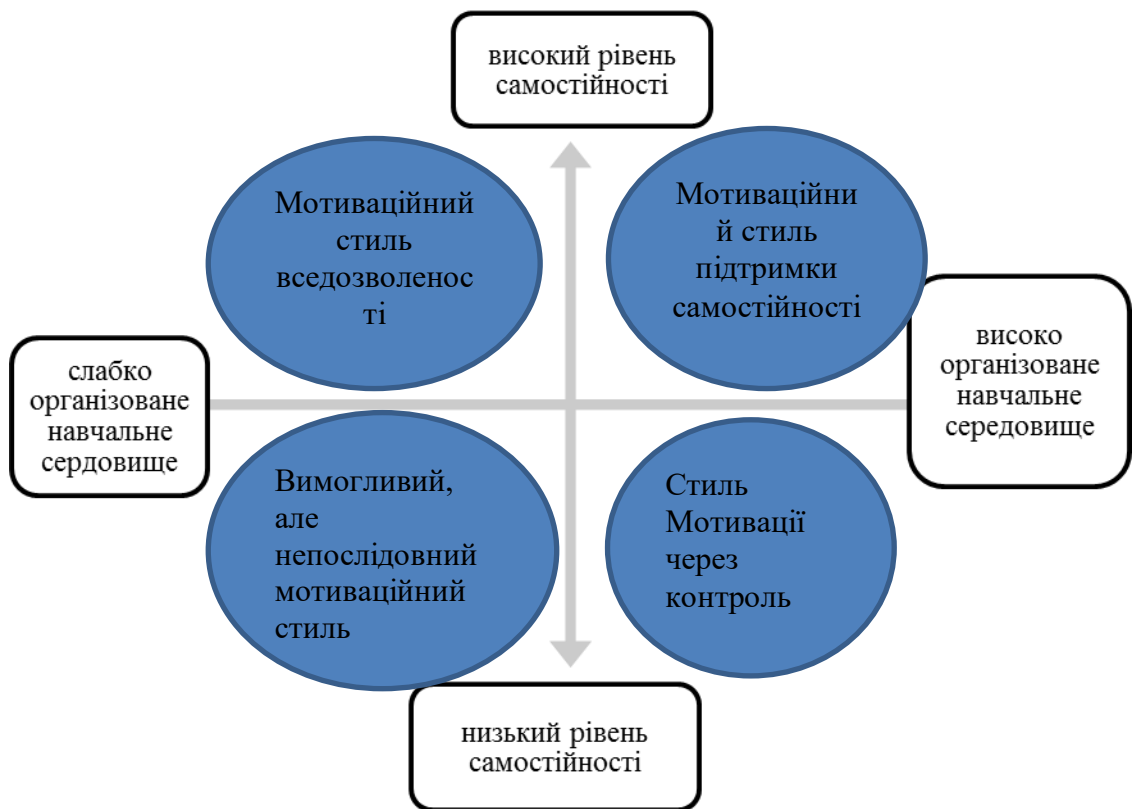

Рис. 1.1 Стратегія «4 Виміри»

Р. Джексон, автор наукових праць з мотивації студентів, виділяє декілька методів залучення студентів в процес навчання, орієнтованого на учня, які може використовувати викладач:

- не потрібно поспішати і сподіватись на швидке залучення студентів;
- надати студентам можливість ризикувати та спонукати їх до експериментів, навіть якщо вони не призводять до очікуваних результатів;
- викладачі не повинні надто опікати, контролювати чи направляти студентів;
- важливо прив'язувати мотивацію студентів до їх інтересів та мотивів навчання [41, 79].

В питанні самостійності студентів та використання підходу, орієнтованого на студентів, вчені роблять висновок, що:

- більшість викладачів більш схильні до використання автономного підходу;
- в цьому питанні ще багато не визначеного, адже викладачі не приділяють достатньої уваги на пошук рівності/балансу між викладачем та студентом;
- підхід «навчитися вчитися» (психологічний підхід) має найбільше підтримки від викладачів;
- існує значний розрив між бажаним та можливим рівнем залучення студентів до прийняття рішень на заняттях. Також існує великий розрив між бажаним та здійсненим рівнем самостійності студентів;
- кожен викладач може мати власне уявлення про самостійність, що ускладнює створення єдиного підходу до навчального процесу;
- більшість викладачів вважають, що вони вже впровадили достатній рівень самостійності студентів на заняттях, і не потребують впровадження додаткових методів [33, 27].

Особливістю занять іноземної мови є те, що вони зосереджуються на вивчення культурних аспектів разом з вивченням мови. Науковці Н. Таніелі

та С. Кутер прийшли до трьох висновків стосовно занять з вивчення іноземних мов: по-перше, більшість студентів само-мотивовані до вивчення конкретно англійської мови, що відіграє вирішальну роль в розвитку самостійності на заняттях. По-друге, їх дослідження показали, що студенти, зазвичай, вважають, що їм не надається достатньо самостійності на заняттях з англійської мови, тому очікують контролю та направлення з боку викладача. По-третє, викладачі вважають, що студенти не готові до високого рівня самостійності на заняттях з вивчення іноземної мови [48, 22].

Важливе питання становить ставлення студентів до самостійної роботи. Проблема може полягати в тому, що при самостійному навчанні студенти все ще очікують, що викладачі будуть навчати їх усьому необхідному, перевіряти кожне завдання. Студентам може бути важко зрозуміти принципи і значення самостійної роботи. Тим не менш, готовність до будь-якої діяльності породжується в процесі здійснення цієї ж діяльності і залежить від формулювання змісту її цілей та завдань. У цьому процесі важливу роль відіграють методи, прийоми, способи реалізації самостійної роботи. При введенні самостійної роботи студентам необхідно ставити завдання, вирішення яких становитиме практичну та пізнавальну значимість для них. Саме в процесі пошуку вирішення поставлених завдань студенти здобувають та вдосконалюють нові знання. Самостійна робота відповідає вимогам сучасного суспільства, а також має позитивні сторони для процесу навчання в цілому:

- створює умови для творчого, спрямованого на вирішення практичних проблем процесу навчання;
- сприяє розвитку рефлексивних здібностей у студентів;
- сприяє розвитку самостійної пізнавальної діяльності студентів, і пошуку більш ефективних способів вдосконалення власних навичок;
- сприяє розвитку мислення та аналітичних здібностей учнів [43, 17].

1.2 Види самостійної роботи студентів ВНЗ

Т. І. Туркот [28, 184] пропонує такі способи класифікації видів самостійної роботи студентів:

1. За місцем і часом проведення, характером керівництва та способом здійснення контролю за виконанням з боку викладача:

а) самостійна робота студентів на аудиторних заняттях;

б) позааудиторна самостійна робота (1–4 години на день з урахуванням вихідних);

в) самостійна робота під керівництвом викладача – індивідуальна.

2. За рівнем обов'язковості В. Буряк виокремлює:

а) обов'язкову самостійну роботу, встановлену згідно з навчальними планами і робочими програмами (підготовка до лекції, виконання домашніх завдань, практичні роботи та види завдань, які виконуються під час ознайомлювальної, навчальної, виробничої, переддипломної практик; підготовка і захист дипломних і курсових робіт);

б) рекомендовану (участь у наукових конференціях, об'єднаннях, написання наукових тез, статей, написання рецензій на роботи інших студентів тощо);

в) добровільну (участь в конкурсах, олімпіадах тощо).

3. За рівнем виявлення творчих здібностей студентів П. І. Підкасистий виділяє такі види самостійної роботи студентів [28, 248]:

а) репродуктивна самостійна робота – виконується за поданим зразком (заповнення схем, таблиць, розв'язування тренувальних задач які націлені на осмислення, запам'ятовування та відтворення знань, отриманих раніше);

б) реконструктивна самостійна робота полягає в уважному прослуховуванні та доповненні лекції, написанні конспектів, тез, тощо;

в) евристична самостійна робота полягає у вирішенні складних питань, здобутті нових знань, їх систематизуванні та застосуванні для вирішення нетипових (творчих) завдань;

г) дослідницька самостійна робота спрямована на здійснення наукових досліджень (експерименти, досліді, проектна робота, створення макетів та ін.).

На даному етапі самостійна робота може класифікуватись за певними принципами. Найбільш поширеними з них є:

Самостійна робота, в залежності від тривалості та форми контролю виконання поділяється на:

- короткочасна, завершена безпосередньо на занятті або в процесі підготовки до заняття з поточним або проміжним контролем;
- довгострокова, пов'язана з самостійним дослідженням, високим рівнем залучення студента, яка вимагає більш тривалої підготовки з застосуванням проміжного та підсумкового контролю [17, 57].

Самостійна робота, в залежності від форми організації студентів поділяється на:

- індивідуальна самостійна робота;
- парна самостійна робота;
- групова самостійна робота.

Відмічається, що індивідуальна самостійна робота є більш поширеною в середніх і вищих навчальних закладах, а ось групові форми організації самостійної роботи є нечастим явищем. Хоча уміння самостійно працювати в групі надзвичайно важливо, адже людина існує у суспільстві й так чи інакше співіснує з групами людей, виконує спільну діяльність і нездатність до виконання спільної роботи негативно впливає на результат роботи групи в цілому [19, 14]. Організації та проведенню групової самостійної роботи важливо приділяти увагу під час навчання студентів, адже група це найбільш природне робоче оточення, і воно стимулює та мотивує студентів до

активного залучення до роботи. Методисти, а саме А. Є. Капаєва довели, що груповий взаємозв'язок збагачує знання та навички, слугує для формування самоконтролю та самооцінки студента [19, 15].

Самостійну роботу, в залежності від місця проведення класифікують на такі типи:

- самостійна робота в аудиторії;
- самостійна робота в лабораторії;
- самостійна робота поза межами навчального закладу.

Самостійна робота у відповідності до потреб та пріоритетів навчання:

- робота над мовними засобами з метою накопичення мовного матеріалу;
- робота над текстом на іноземній мові як продуктом культури мовлення;
- навчальна діяльність з вивчення мовних засобів;
- самостійна розмовна практика [6, 12].

Для характеристики самостійної роботи застосовують також класифікацію за рівнем залучення викладача в процес самостійної роботи студента:

- самостійна робота, якою викладач особисто керує;
- самостійна робота, яку викладач керує лише опосередковано, використовуючи інструкції, правила, навчальні посібники, методичні посібники);
- самостійна робота студентів, яка здійснюється за їх особистою ініціативою, і не контролюється викладачем;

Самостійна робота, в залежності від взаємодії між викладачем та студентом поділяється на:

- безконтрольна, в цьому випадку викладач визначає лише рівень лінгвістичної підготовки та напрямок розвитку самостійної роботи, а студенти навчаються способом спроб та помилок;

- самостійна робота, яку можна назвати так лише умовно: викладач чітко контролює кожен етап роботи студента, який здійснює роботу виключно в рамках поставленої задачі;
- роздроблена самостійна робота, вчитель використовує суворі та гнучкі методи контролю. Студенти працюють поєднуючи запропоновані завдання та самостійно вирішуючи окремі задачі в процесі роботи;
- відносно-самостійна робота, за якої викладач дає студенту загальне формулювання завдання, а студенти самостійно вирішують свої подальші дії [9, 30].

Класифікація самостійної роботи в залежності від рівня самостійності є однією з основних.

Більшість спеціалістів виділяють три види самостійної роботи:

1. Самостійна робота, головне завдання якої відтворення завдання згідно з наданим прикладом. Самостійність студентів носить відтворюючий характер і виявляється в заміні деяких елементів, скороченні або додаванні власних даних, рівень самостійності та креативності студентів в таких видах завдань дуже низький [5, 121].

В результаті відтворюючої самостійної роботи студент набуває таких навичок, як:

- розуміння цілей навчання;
- розуміння послідовності виконання завдань;
- адекватна оцінка результатів діяльності;

В результаті такої діяльності студенти набувають навичок, необхідних для завдань, більш високого рівня самостійності.

2. Самостійна робота трансформаційного типу організована таким чином, що навчальний матеріал забезпечує лише загальний напрямок самостійної роботи, контроль здійснюється таким чином, щоб забезпечити максимальну свободу творчості студентів [4, 15].

Найбільш розповсюджені види завдань трансформаційного типу самостійної роботи передбачають поступове зменшення підтримки. В результаті самостійної роботи трансформаційного типу студенти набувають навичок здійснення вибору, заміни, розширення, трансформації та поєднання і т.п. Також, вони навчаються самостійно розроблювати шляхи вирішення навчальних проблем.

3. Самостійна робота творчого типу передбачає самостійне вирішення студентом алгоритму вирішення навчальних завдань, визначення структури, особистого ставлення а думки стосовного матеріалу, що вивчається. Студенти мають оволодіти навичками, необхідними для організації процесу самоосвіти. До таких навичок відносять уміння самостійного визначення навчального завдання, відбору матеріалу, необхідного для його виконання, визначення дій, які приведуть до вирішення освітньої проблеми самостійно. Також, студенти повинні уміти самостійно здійснювати контроль та оцінювання своїх дій. Досягнення такого рівня самостійності постає однією з головних задач професійної освіти [1, 10].

Самостійна робота студентів починається на першому курсі, і правильний підхід до її організації, як наголошує О. Дібрівна, є вирішальним моментом в адаптаційному процесі першокурсників, який також впливає на подальше ставлення до навчального процесу загалом, та самоосвіти та самостійного вивчення тем особливо. В процесі підготовки до самостійної роботи першокурсників викладачі повинні звертати увагу на навчання правильній роботі з лекційним матеріалом, підготовці до практичних та семінарських занять.

Мотивація студентів до самостійної роботи може здійснюватись метод наказу або жорсткого контролю з боку викладача, однак такий підхід може стати причиною втрати студентом зацікавленості у вивченні дисципліни, або навчанні загалом. Набагато ефективнішим буде зацікавити студента у навчанні, допомігши визначити особисті мотиви та перспективи

застосування в майбутній академічній та професійній діяльності отриманих знань [11, 194].

Самостійна робота студентів на аудиторному занятті може організовуватись з використанням загального, диференціального, індивідуального або змішаного підходів, і організовуватись як робота в парах, самостійне опрацювання/аналіз лекції, робота в групах, самостійна робота з консультацією викладача. Одним з найрозповсюджених є метод організації самостійної роботи в групах під час занять, сюди відносять такі ігри, як наприклад: взаємоконтроль, експертна група, навчаємося разом.

Взаємоконтроль. Кожен студент виписує на окремому аркуші паперу питання, які становлять для них складнощі. Не дивлячись, обмінюються картками, перевіряють один одного, надають рекомендації в письмовій формі щодо тієї частини навчального матеріалу, яку необхідно відпрацювати.

Взаємоконтроль у команді. Поточний і покроковий контроль і взаємоконтроль за виконанням навчального завдання. Може здійснюватися за ролями – скептик, оптиміст, песиміст або аналітик, системний аналітик, евристик.

Експертна група. Студенти отримують завдання й виконують його письмово. Через визначений час студенти обмінюються результатами, після чого кожен індивідуально формулює остаточну відповідь, у подальшому може бути запропонований до здійснення критичний аналіз і самоаналіз виконання роботи групи.

Навигаємося разом. Студенти об'єднуються в різнорідні (за рівнем навченості) групи по 5 осіб. Кожна група одержує одне завдання, що є складовим однієї загальної проблеми, над якою працюють усі. У результаті спільної роботи окремих груп і всіх груп у цілому відбувається розв'язання проблеми. Усередині групи студенти самостійно розподіляють повноваження: відстежують правильність виконання завдань партнерами,

здійснюють моніторинг часу, опрацьовують довідкові джерела, готують презентації, складають план вирішення тощо.

Результативними методами самостійної роботи студентів є дидактичні ігри. Наприклад, гра робота над помилками. За результатами виконання того чи іншого навчального завдання. Викладачі зобов'язані виявити в роботі помилки, яких припустилися студенти, класифікувати їх та накреслити способи корегування. Вони мають продемонструвати свої вміння визначати причини, що породжують ці помилки, підбирати найефективніші форми роботи щодо їх попередження й приймати правильні рішення в екстремальних ситуаціях. Рецензенти після завершення роботи викладачів над помилками виступають з усним аналізом. Експерти за п'ятибальною системою оцінюють дії викладачів і рецензентів, аргументуючи свої оцінки [23, 105].

Для організації самостійної роботи студентів можна використовувати метод портфоліо, основна мета якого полягає в систематизуванні самостійної роботи студентів та її результатів, розширенні та деталізації, закріпленні знань, отриманих під час лекцій. Фактично, портфоліо студента - це папка, в яку складаються матеріали, які студент самостійно збирає в процесі самостійної роботи з окремої дисципліни. В портфоліо можуть вкладатись:

- дипломи, сертифікати, грамоти за участь в олімпіадах та наукових і науково-практичних конференціях і семінарах;
- конспекти додаткових джерел інформації;
- реферати, тези доповідей на семінарах, есе та інші творчі роботи;
- ксерокопії нормативних документів, законодавчих актів, які стосуються професійної діяльності;
- результати індивідуальної роботи з куратором, викладачем, науковим керівником;
- інтерв'ю спеціалістів з питань, які цікавлять студента що стосуються предмета, який вивчається [28, 251].

Метод портфоліо може використовуватись не тільки для розширення та поглиблення знань студентом з певної дисципліни, але і для того, аби допомогти йому зрозуміти, в якому напрямку він хоче розвиватись та з яким аспектом спеціальності бажає пов'язати свою майбутню професійну діяльність. Викладач в такому випадку виступає як помічник, який допомагає спланувати самостійну роботу, або напрямок самовдосконалення студента з урахуванням обраного напрямку.

Наприклад, якщо студент магістратури обирає перекладацький напрям зі спеціалізацією в усному перекладі то до його портфоліо можуть входити:

- список книжкових новинок перекладацької літератури;
- тези та короткі огляди переглянутих в процесі навчання семінарів, лекції переглянутих онлайн - вебінарів присвячених усному перекладу;
- виписки та цитати з інтерв'ю спеціалістів та практиків усного перекладу;
- аналіз методів та способів усного перекладу, а також навчання усному перекладу.

Всі висновки стосовно виконаної самостійно роботи повинні бути викладено стисло, зрозуміло, та з прикладами можливого застосування в майбутній професійній діяльності.

Результати самостійної та науково-дослідної роботи студенти можуть оприлюднюватися у вигляді наукової статті, есе, наукової доповіді та тез наукової доповіді [28, 253].

Сучасні технології в організації самостійної роботи студентів є однією з визначних рис навчання у сучасному вищому навчальному закладі. В. О. Ушкаренко, Н. Д. Смолієнко, І. В. Осадчук, Т. І. Виноградова виділяють певні характеристики комп'ютеризації самостійної роботи студентів:

- комп'ютерні технології надають можливість дистанційно підтримувати та контролювати темп самоосвітнього процесу студента;

- студенти отримують можливість самі визначати послідовність та складність матеріалу, який вивчають;
- сучасні технології забезпечують візуальне супроводження матеріалу, допомагаючи студентові краще зрозуміти процеси та явища, які вивчаються;
- технології дозволяють економити час на пошук та вивчення необхідної інформації;
- сучасні технології дозволяють зробити процес самостійної роботи індивідуалізованим, обираючи окремі способи подачі та вивчення інформації в залежності від особливостей студента [29, 41].

Для покращення результативності самостійної роботи студентів рекомендується використовувати:

- електронні книги;
- електронній методичні посібники;
- контрольні завдання у вигляді тестів;
- аудіо та відео матеріали в електронному вигляді.

Використання сучасних технологій допомагає спрямувати та організувати процес навчання та сприяє досягненню кращих результатів з меншими затратами часу [28, 258].

Але водночас використання сучасних технологій в самостійній роботі студента може призвести до шахрайства з його боку, коли замість самостійного виконання певного завдання студент просто копіює чужу роботу з Інтернету. Для того, аби уникнути подібних ситуацій, необхідно, що студент розумів значимість самостійної роботи для свого розвитку та майбутньої професійної діяльності, а також, чітка та систематизовано організація самостійної роботи, яка не спричинятиме незручностей і не заважатиме навчальному процесу студента в навчальному закладі.

1.3 Контроль самостійної роботи студентів ВНЗ

Однією з найважливіших умов ефективності самостійної роботи студентів становить її контроль. Розуміння студентів суті системи контролю самостійної роботи на протязі всього навчання у вищому навчальному закладі дисциплінує, застерігає від даремної трати часу, забезпечує організованість та впорядкованість в навчальному процесі, підготовку до підсумкового контролю, та в цілому, забезпечує суб'єктивну позицію студента в процесі всього періоду навчання.

Контроль – процес перевірки та зіставлення фактичних результатів навчання з запланованими та встановленими у відповідності до норм, стандартів. До контролю відносять виявлення результатів, їх вимірювання та оцінювання, що передбачає створення системи, до якої відносять задачі, мету, предмети контролю та його зміст, форми, види, методи та ін.

Загальною метою контролю самостійної роботи студентів є отримання зворотного зв'язку про те, як проходить навчальна діяльність студентів, попередження можливих помилок та упущень, своєчасне виявлення відхилень для недопускання подальшого зниження якості самостійної роботи студентів та якості роботи викладачів в організації освітнього процесу, а також вивчення та оцінки вже здійснених відхилень та прийняття рішень стосовно їх усунення [20, 124].

Ефективність контролю, в свою чергу, забезпечує реалізація наступних принципів:

1. Стратегічна спрямованість контролю передбачає встановлення пріоритетності та зосередження контролюючої діяльності на головному, перш за все, на виявленні ступеня можливості вирішення завдань, відповідних дисципліні, практиці, науково-дослідницькій діяльності студентів та ін.

2. Визначеність контролю (цільова, предметна, персональна, нормативна та часова) означає чітке визначення мети та задач контролю, його предмету, складу контрольованої та контролюючої груп, критеріїв та норм оцінки, визначення строків контролю.

3. Системність контролю означає, що контроль самостійної роботи студентів – тільки частина системи контролю освітнього процесу, що усі види контролю навчальної діяльності студентів доповнюють один одного та забезпечують об'єктивну інформацію стосовно рівня підготовки студентів.

4. Демократичність та толерантність передбачають, що під час здійснення контролю самостійної роботи студентів передбачається зміщення фокусу з авторитарності та єдиновладдя на демократизацію та децентралізацію. Цей принцип передбачає делегування повноважень та відповідальності за здійснення контролю самими студентами, розширення довіри в здійсненні контролю. Це реалізується за рахунок використання колективних форм контрольної діяльності (в тому числі «викладач – студент», «студент – студент») та таких її форм, як самоконтроль та взаємоконтроль. Цей принцип передбачає відкритість, гласність контролю, його орієнтованість на конструктивне вирішення присутніх проблем. Важливою вимогою, яка ставить до викладача або студента, який здійснює контроль, стає виявлення толерантності до індивідуальних особливостей людини, яку контролюють.

5. Оптимальність та об'єктивність означають, що під час реалізації контролю слід обирати зміст, форми та методик, які відповідають цілям перевірки та дозволяють отримувати об'єктивну інформацію про стан того, хто контролюється.

6. Творчість здійснюваної перевірки означає, що основне призначення контролю полягає в тому, щоб сприяти отриманню позитивних результатів навчання, підвищенню якості самостійної роботи студентів, покращенню діяльності всього викладацького колективу та кожного

викладача зокрема. Надзвичайно важливим компонентом перевірки є методична допомога студентам в усвідомленні власних сильних та слабких сторін їх навчальної діяльності, усунення недоліків, визначення шляхів та способів самовдосконалення. Саме методична складова контролю робить його доцільним та коректним з педагогічної точки зору [22, 71].

Ефективність контролю забезпечується завдяки дотриманню таких вимог до його проведення:

1. Цілеспрямованість, планомірність та систематичність – контроль повинен здійснюватися у відповідності з запланованим із запланованим ходом навчально-виховного процесу, складати його органічну частину і спиратися на основні питання програми навчання.
2. Об'єктивність – контроль має спиратись на критерії та норми оцінювання, відображати рівень засвоєння навчального матеріалу та засвоєння умінь та навичок.
3. Повнота охоплення контролем усіх розділів, завдань, які є значущими компонентами навчального процесу.
4. Різноманітність форм, методів здійснення забезпечує виконання усіх функцій контролю, підвищення зацікавленості студентів до його проведення та результатів.
5. Індивідуальний характер – необхідно фіксувати результати індивідуального процесу, рівень знань окремого студента, враховувати індивідуальні якості (сором'язливість, повільність, фізичні вади та ін.)
6. Економічність по затратам часу (на проведення та перевірку).
7. Гласність означає фіксацію процесу та результатів контролю та своєчасне інформування про результати, процедуру, критерії оцінювання.
8. Обґрунтованість, вмотивованість проведення контролю вимогами нормативів (співвідноситься з відповідями інших студентів, з власною оцінкою, з думкою групи) [25, 33].

Для ефективної самостійної роботи необхідно здійснення контролю з боку спеціаліста в галузі досліджуваного питання, тобто викладача. Контроль здійсненої самостійної роботи може здійснюватись такими способами:

- обговорення дослідженого матеріалу на лекції або практичному занятті;
- обговорення на лекції, практичному занятті, семінарі тих матеріалів, що їх студенти мали опрацювати самостійно за планом дисципліни;
- письмова перевірка опрацьованого матеріалу;
- моніторинг виконання самостійних письмових завдань;
- тести за темами, винесеними на самостійне опрацювання;
- комп'ютерні форми контролю самостійно вивченого матеріалу [28, 394].

Студент повинен бути проінформованим про систему контролю самостійної роботи, яка представлена в різних документах: учбовий план, учбово-методичні комплекси до дисциплінам (УМКД); програми практик та ін.

В залежності від того, хто здійснює контроль результатів самостійної роботи студентів, виділяють три типи контролю:

- зовнішній (здійснюється викладачем);
- взаємний (здійснюється іншим студентом);
- самоконтроль (здійснюється самим студентом) [28, 724].

Відповідно до мети зовнішнього контролю якості самостійної роботи студентів розрізняють:

- корегуючий контроль;
- констатуючу перевірку результатів самостійної роботи.

До способів корегуючого контролю відносять:

- уточнення суті завдання, з метою його чіткого розуміння усіма студентами;

- попередження про складні моменти в процесі виконання завдань для запобігання помилок, які зазвичай допускає більшість студентів;
- нагадування студентам про необхідність самостійного контролю власних дій.

До методів взаємної перевірки якості самостійної роботи студентів відносять:

- взаємна перевірка письмових робіт. такий спосіб перевірки доцільно застосовувати при проведенні невеликих самостійних робіт, розрахованих на 5-7 хвилин. студенти обмінюються роботами, перевіряють їх, а потім роблять невеликий відгук або дають загальну оцінку, допускаючи внесення поправок;
- взаємоперевірка якості самостійних робіт, виконаних після вивчення цілої теми. в процесі взаємоперевірки студенти можуть користуватись підручниками, хрестоматіями, довідниками та іншими посібниками;
- взаємоперевірка усних відповідей.

Цю форму взаємної перевірки можна реалізовувати в різних форматах:

- можна створити пари, в яких один студент запитує, інший відповідає на питання щодо вивченого матеріалу, тексту (з числа найбільш підготовлених студентів обирають консультантів, які контролюють роботу однокурсників під час проведення заліків, письмових та лабораторних робіт);
- систематична взаємоперевірка [21, 42].

Керування самостійною роботою студентів здійснюється через наступні форми контролю (підгрунття для цієї класифікації – місце в начальному процесі): відстежувальний, поточний, підсумковий.

Відстежувальний контроль здійснюється в процесі аудиторних занять в процесі вислуховування усних відповідей студентів, співбесід, дискусій, диспутів та ін. Викладач може також фронтально переглянути наявність письмових робіт, конспектів, перевірити виконання студентами вправ, задач

та ін. Критеріями оцінки при здійсненні відстежу вального контролю постають: рівень ознайомлення з учбовим матеріалом, уміння використовувати теоретичні знання під час виконання практичних задач, самостійність, обґрунтованість та чіткість викладу відповіді та ін. Відстежувальний контроль дозволяє викладачу встановити ритмічність виконання студентом завдань, відповідальне ставлення до навчання. Для більш якісної оцінки можливе використання самостійного оцінювання, взаємної оцінки студентами завдань, виконаних під час підготовки до занять та під час заняття [12, 129].

Поточний контроль здійснюється під час перевірки та аналізу окремих видів самостійної роботи, виконаних студентами в поза аудиторний час. Як правило, роботи індивідуального характеру – індивідуальне домашнє завдання: реферати, міні-дослідження, методичні розробки, самостійні звіти та ін. Критерії та норми оцінювання розробляються викладачем у відповідності зі специфікою даного виду роботи. Викладач забезпечує своєчасне отримання студентами даної інформації, а також методичних вказівок щодо виконання завдань. Такі види робіт викладач збирає та перевіряє, виставляє відповідні оцінки. Своєчасне виконання та здача індивідуального домашнього завдання можуть бути встановленою викладачем умовою допуску до проміжного або підсумкового іспитів. Зміст індивідуального домашнього завдання може входити до змісту підсумкового контролю, а оцінки можуть впливати на підсумкову оцінку.

Проміжний контроль з дисципліни здійснюється під час проведення контрольних робіт, тестування (під час навчальних занять). Викладач виставляє оцінки за дані види робіт у відповідності з розробленими ним ж критеріями та нормами. Наявність позитивної оцінки за контрольну роботу або тест може вважатися допуском до підсумкового контролю або бути частиною підсумкової оцінки, яка присвоюється на підсумковому контролі .

Проміжний контроль з науково-дослідницької роботи студентів може здійснюватися через участь у конкурсі, виступі на конференції.

Підсумковий контроль здійснюється різними способами. Оскільки навчальний процес відбувається у відповідності з учбовим планом, то і основні форми підсумкового контролю визначені в даному документі.

Кожен викладач розробляє теоретичні питання та практичні завдання зі своєї дисципліни для підсумкового іспиту, які студенти, зазвичай, виконують пі час самостійною аудиторної або поза аудиторної роботи. Тому студенти повинні отримувати списки питань та завдань на початку вивчення дисципліни, щоб самостійно визначити ритм та інтенсивність своєї підготовки до підсумкового іспиту. Важливо зіставити всі питання та завдання підсумкового іспиту з тематикою аудиторних занять та представленою викладачем «програмою самостійної роботи студентів по засвоєнню дисципліни», це допоможе студенту усвідомити значення завдань, запропонованих для самостійного опрацювання. Досвідчені викладачі можуть запропонувати студенту звернути увагу на суб'єктивну оцінку складності того чи іншого питання або завдання, та з'ясувати, чи винесені вони на аудиторні заняття чи на самостійне опрацювання. Це допоможе прийняти рішення щодо необхідності приступності та активної роботи на відповідних заняттях (або консультаціях з самостійної роботи студентів) [12, 127].

Традиційна форма проведення підсумкового іспиту передбачає індивідуальні відповіді студента на один-два питання та виконання одного практичного завдання. Разом з цим викладач може використовувати письмові форми підсумкового контролю, передбачаючи демонстрацію або публічний захист портфоліо з дисципліни, виконання студентами творчих робіт, проєктів або інших продуктів творчої діяльності.

Характеризуючи форми контролю, які використовують викладачі, важливо звернути увагу на їх класифікацію в залежності від особливостей

комунікації (за формою організації взаємодії суб'єктів): фронтальна, індивідуальна, групова. Якщо залік проводиться шляхом індивідуального виступу студентів, захищаючи портфоліо, то контроль постає підсумковим за місцем в навчальному процесі. Але за формою організації взаємодії суб'єктів це фронтальний контроль, так як студент взаємодіє не лише з викладачем, але і з іншими студентами, які не тільки приступні на захисті, але і ставлять запитання, висловлюють власну думку с приводу змісту портфоліо та самого виступу [28, 117].

Слід звернути увагу студентів на те, що викладач дисципліни, керівник практики або науковий керівник (керівник науково дослідницької роботи студентів) визначає форму виконання та демонстрації для контролю всіх учбово-дослідних завдань, а саме письмову, усну, змішану, з використанням технічних засобів та інформаційних систем.

Основними критеріями оцінки письмової роботи виступають об'єм та структура роботи, логіка викладу матеріалу, використання відповідної термінології, доступність посилань на джерела інформації, ступінь дослідження теми (проблеми), виконання необхідних розрахунків, надання результатів у таблицях, малюнках, формулювання висновків роботи, дотримання стилістики виду документа.

Для оцінювання усної відповіді за результатами самостійної роботи загальними критеріями виступають: рівень засвоєння учбового матеріалу, уміння застосовувати теоретичні знання для вирішення практичних задач, обґрунтованість та чіткість викладення відповіді. Викладачі враховують загальні критерії під час розробки критеріїв та норм оцінки по кожному завданню [31, 21].

У відповідності до форм виконання та надання для контролю навчально-дослідних робіт виділяють наступні види контролю: письмовий, усний, змішаного формату, контроль з використанням технічних засобів та

інформаційних систем. Підґрунтям для цієї класифікації видів контролю стали форми надання результатів самостійної роботи студентів.

Методи контролю – це способи діяльності викладача та студентів, в процесі якої виявляються якість засвоєння учбового матеріалу та засвоєння студентами необхідних знань, умінь та навичок.

Одна з основних задач (цілей) сучасної освіти це формування «незалежного» студента, основною здібністю якого стає вміння контролювати та оцінювати власний навчальний прогрес. На думку Ф. М. Рабінович самоконтроль забезпечує самовизначення та самостійний розвиток в рамках навчального процесу. З такої точки зору, самоконтроль є однією з рис особистості студента, і полягає в здібності оцінювати свої знання, дії та прогрес, спричинений їх власною ініціативою [25, 34].

Спираючись на наукові дослідження формування навичок самоконтролю (П. К. Анохін, Л. Г. Воронін, П. Я. Гальперін, В. В. Давидов, К. Б. Єсіпович, І. А. Зімня, Ф. М. Рабінович) говорять про значну роль розвитку самостійності для студентів. Саме самоконтроль визначають як основний фактор освітнього рівня компетентності та незалежності студентів. Це вміння повинно розвиватись в процесі здобуття знань з встановлених навчальних дисциплін. Методисти та психологи виділяють дві форми самоконтролю: зовнішній (усвідомлюваний) та внутрішній (несвідомий). Як стверджує К. Б. Єсіпович, самоконтроль це – здатність студентів оцінювати власні дії та регулювати власну поведінку [14, 57]. На думку Н. Ф. Коряковцева, самоконтроль слід розглядати як окрему стратегію освітньої (навчальної) діяльності, спрямованої на контроль виконання освітнього (навчального) завдання та шляхів його вирішення [20, 112]. Процес формування усвідомленого самоконтролю є тривалим та складним процесом. Викладач повинен допомогти студенту сформувати навички самостійного контролю навчальної діяльності, процесу та прогресу, самостійного керування та регулювання власною навчальною (освітньою)

діяльністю. М. Е. Брейгіна пропонує наступні етапи формування самоконтролю:

1. формування розуміння та прийняття контролю з боку викладача;
2. формування навичок спостереження та аналізу навчальної діяльності інших студентів в групі;
3. формування уміння виконувати самостійний контроль власної навчальної діяльності [3, 25].

Особливе місце в організації та контролі самостійної роботи відводиться оцінюванню.

Поняття «оцінювання» стосується загальних процесів, пов'язаних з контролем успіхів студентів у навчанні. Оцінювання під час занять відіграє важливу роль в навчальному процесі, та загалом виділяють чотири причини для оцінювання студентів:

1. порівняти учнів один з одним;
2. перевірити, чи відповідають студенти певним стандартам;
3. допомогти студентам в навчанні;
4. перевірити, чи виконує навчальна програма своє завдання [32, 7].

Оцінювання під час аудиторних занять має декілька функцій, і всі вони в значній мірі впливають на розвиток студентів. Як відмічає Я. Славік [47, 17], це перш за все функція мотивації, яка пов'язана з емоціями студентів – прийняття або відхилення певних оцінок. Як позитивний, так і негативний досвід матимуть певний вплив на мотивацію студента до навчання. Окрім цього, оцінка має когнітивну функцію, за допомогою якої студенти мають зрозуміти, чому певні речі прийняти або неприйнятні, це допомагає їм шукати та розуміти суть певних речей. Це розуміння повинно мотивувати їх до певних дій, які сприятимуть розвиткові. Це називається функцією активізування, вона пов'язана з готовністю студентів здійснювати зміни, щоб просуватися в процесі навчання.

З іншого боку, Джокін [37, 14] стверджує, що «концепції оцінки, навчання та контролю разом складають три основні функції оцінювання. Під час оцінювання можуть виконуватися різні функції, але головними залишаються три: підтримка процесу навчання, контроль досягнень студентів у рамках вимог курсу, та підтримка стандартів професії або дисципліни, в рамках якої відбувається підготовка студентів. Кожна з цих функцій важлива, кожна з них має власні установки і кожна з цих функцій має власні принципи концептуалізації та реалізації». Коли заходить мова про вивчення, метою чого є досягнення комунікативної компетенції, іноді важко забезпечити оцінювання усіх компонентів, з яких складається ця компетенція. Наприклад, Дж. Бекстер [32, 149] вказує на кілька таких компонентів (наприклад, мовні компетенції: соціолінгвістична, дискурс, стратегія, використання мови, навички навчання, загальні поведінкові та соціальні навички) яким важко дати певну оцінку, хоча вони і мають вирішальну роль для студентів. Ось чому деякі викладачі мають застереження щодо використання традиційних інструментів оцінювання (таких як, письмові тести) і віддають перевагу та надають перевагу так званій аутентичному оцінюванню (authentic assessment). Воно засновано на ідеях соціального конструктивізму, і вказує на той факт, що оцінювання в навчальних закладах далеке від реальності, і що в них перевіряється те, з чим учням не доведеться зіштовхнутись у реальному житті. Аутентичне оцінювання створене для того, аби оцінювати те, як студенти використовують нові знання, а не те, як вони їх запам'ятали. Це дозволяє студентам продемонструвати навички вирішення проблем, застосування знань, та передавання інформації. Хоч і допускається використання письмових тестів, але перевага надається виконанню практичних завдань, таких як складання портфоліо, проведення демонстрацій та презентацій» [40, 194].

В таблиці 1.2 порівнюється різниця між традиційним та аутентичним оцінюванням:

Табл.1.2

Порівняння традиційного та аутентичного способів оцінювання.

Традиційне оцінювання	Аутентичне оцінювання
1. Конкретні тестові питання	Оцінювання може проводитись у форматі письмового тестування, але може містити й інші способи, такі як портфоліо, групова робота, проекти.
2. Чітко визначене та структуроване	Діяльність, не обмежена в часі, яка демонструє здатність студентів до само дисципліни в умовах реального життя. Зворотній зв'язок в таких випадках повинен бути нормативним, так як таке оцінювання допомагає студентам вчитись в процесі оцінювання).
3. Може проводитися на протязі обмеженого часового відрізка	Демонстрація результатів навчання стає невід'ємною частиною процесу навчання, а не обмежується рамках періоду іспитів. Зворотній зв'язок, який забезпечує викладач та однолітки передбачається у формативному варіанті, таким чином допомагаючи студентам оцінити власні слабкі та сильні сторони, визначити напрямок особистого росту та мобілізувати власні сили.

Метод портфоліо дуже цінний інструмент для достовірного оцінювання студентів. Цей метод полягає складанні колекції робіт студента, яка повинна демонструвати його або її прогрес за певний проміжок часу. Критерії вибору того, що буде входити до складу портфоліо можуть бути визначені або викладачем або самим студентом. Студенти повинні чітко розуміти, чи

потрібно включати до портфоліо кожну виконану роботу, чи тільки відбірку найкращих.

Як зазначає Хедж [39, 19], портфоліо мають виконувати наступні задачі для допомоги студентам:

- складання добірки значимих робіт;
- оцінити сильні та слабкі сторони;
- поставити особисті цілі для саморозвитку;
- прослідкувати прогрес;
- поміркувати над ідеями, представленими у їх роботах;
- оцінити різноманітність робіт, що були виконані;
- оцінити зусилля, вкладені в роботу;
- надати чітке розуміння власної універсальності як читача, так і письменника;
- забезпечити розуміння того, що робота має особистісні орієнтири.

Оцінювання портфоліо дуже вимогливе завдання, адже викладач повинен бути дуже чітким в критеріях оцінювання, та робити оцінку не окремих матеріалів у портфоліо, а процесу, який призвів до його формування. Портфоліо дозволяє здійснити комплексне оцінювання досягнень студента в рамках курсу [33, 24].

Оцінювання у закладах вищої освіти зазвичай здійснюється у формі екзаменів або через безперервне оцінювання. Такий вид оцінювання фокусується на оцінюванні знань або навичок, які студент здобув в певній галузі. Болонська декларація, метою якої є сприяння європейській мобільності та гарантії якості, мала значний вплив на зміни в оцінюванні в університетах. Основні завдання цього процесу спрямовані на:

- введення системи легко зрозумілих та співвідносних ступенів шляхом введення додатків до диплому, з метою гарантування громадянам Європи можливості працевлаштування та конкурентоспроможності навчальних систем Європи;

- введення системи, в основі якої закладено два цикли, бакалавр та магістр. Доступ до другого циклу вимагає успішного завершення першого циклу, тривалість якого становить не менше трьох років. Ступінь, наданий після завершення першого циклу має сприйматись на європейську ринку праці як достатній для здійснення певної професійної діяльності. Другий цикл спрямований на отримання ступеня магістра та/або доктора;
- встановлення системи кредитів – так, як наприклад, у системі ЄКТС – як належний спосіб сприяння мобільності студентів. Кредити можуть здобуватись поза рамками системи вищої освіти, включаючи навчання протягом цього життя, за умови, що вони визнаються Університетами, які здійснюють оцінювання студента [34, 112].

Оцінювання у закладах вищої освіти зазвичай здійснюється у форматі екзаменів та проводиться наприкінці семестру. Існує дві форми проведення екзаменів – усна та письмова. Викладачі можуть оголосити список тем, які виносяться на екзамен або навіть надати список питань для підготовки.

Усний екзамен традиційно використовується в закладах вищої освіти як основний спосіб оцінювання студентів. Але в наш час висловлюють багато зауважень та застережень стосовно усних екзаменів.

Для досягнення цінності екзаменів, екзаменаторам слід проводити їх у форматі обговорення окремих тем навчального курсу. Екзамен також може містити виконання практичних завдань та вирішення проблем, для того, щоб студенти не просто переповідали вивчені факти. Якщо екзамен приймає група викладачів, дискусія повинна здійснюватись між одним викладачем та студентом, решта викладачів повинні зосередитись на спостереженні та оцінюванні.

Письмові екзамени передбачають відповідь у письмовій формі на питання, поставлене викладачем, або ж написання есе [32, 158].

Розробити тест, який відповідатиме всім завданням, які від нього очікуються, надзвичайно складно, так як тест повинен бути максимально об'єктивним. Однак є певні обмеження, яких неможливо уникнути, тому варто брати до уваги, що результат студентів визначається багатьма факторами, не всі з яких можна охопити тестовими завданнями. Існує багато критеріїв, за якими можна перевірити об'єктивність тесту, але окремо виділяють чотири: відповідність програмі, надійність охоплення матеріалу, практичність, відсутність негативного впливу на навчальну програму [31, 14].

Інший спосіб оцінювання студентів у вищій школі - це поточне оцінювання. Воно відрізняється від іспитів тим, що оцінювання здійснюється на протязі семестру за виконання певних завдань. Цінність поточного оцінювання для студентів полягає в тому, що охоплює більше однієї області знань або навичок. Більшість предметів відносить до поточного оцінювання велику різноманітність завдань, таких як робота над есе, презентації, проведення дискусій і т.п. Це передбачає виконання завдань спрямованих на демонстрування засвоєних знань без зайвого стресу, витративши на це необхідну їм кількість часу. Цей аспект значно знижує рівень стресу, який зазвичай асоціюється з письмовими або усними іспитами. Важливо ретельно обдумати результати завдання та їх значення для результатів навчального курсу. Поточне оцінювання реалізує потенціал включити аутентичне оцінювання до системи вищої освіти, та пов'язати його не лише зі знаннями, які учні повинні засвоїти з навчальних дисциплін, але і з практичними навичками, необхідними для їх майбутньої роботи [43, 31].

Оцінювання – надзвичайно важливий компонент освітнього процесу, так як дозволяє виміряти прогрес студентів. З іншого боку, цей процес пов'язують з негативними аспектами, такими як тривога, негативні емоції, розчарування, навіть смиренність з боку студентів, а також

відчуття невизначеності, провини, та розчарування з боку викладача. Студенти мають відчуття, що виконали всі вимоги викладача, але цього все одно було недостатньо для того, щоб отримати високу оцінку, або вони можуть вважати оцінку викладача несправедливою у порівнянні з оцінкою іншого студента. В той же час, викладач може сумніватись, чи сприяють завдання, навантаження та актуальність об'єктивному оцінюванню прогресу студента та його результатів. Тож, важливим пунктом буде передбачення негативних ефектів до того, як викладач почне оцінювання студентів [34, 121].

У вищих навчальних закладах студенти зазвичай отримують зворотній зв'язок від викладачів на протязі навчального процесу та наприкінці курсу. Формативне оцінювання відповідає за надання зворотного зв'язку на протязі всього навчального процесу, і головна мета якого виявлення слабких та сильних сторін студента та коригування поведінки таким чином, щоб він досягнув значно кращих результатів. Сумативне оцінювання здійснюється наприкінці вивчення предмету, відповідно до критеріїв, наданих заздалегідь. Цей вид оцінювання надає можливість підсумувати усі досягнення студентів та підводить до визначення фінальної оцінки студента за курс.

На думку Б. С. Блума мета нормативного оцінювання полягає в наданні зворотного зв'язку на кожному етапі навчального процесу, а сумативне оцінювання ставить на меті оцінювання досягнень студентів наприкінці курсу [31, 6].

Зворотній зв'язок відіграє важливу роль в розвитку усвідомлення студентом сильних та слабких сторін власного прогресу. Зворотні зв'язок покликаний надати студентові розуміння напрямку та перспектив подальшого розвитку.

Існує п'ять ключових відмінностей між формативним та сумативним/підсумковим оцінюванням, які потребують більш поглибленого пояснення:

Табл. 1.3

Відмінності між формативним та сумативним оцінюванням

Формативне оцінювання	Сумативне оцінювання
Відбувається в процесі вивчення розділу або підрозділу	Відбувається в кінці вивчення розділу чи підрозділу
Покращує процес навчання студентів	Оцінює те, що вивчають студенті
Охоплює невеликі об'єми змісту	Охоплює повний зміст вивчаємого матеріалу
Контролює навчання студентів	Встановлює оцінку розуміння студентами вивчаємого матеріалу
Зосереджено на процесі навчання студентів	Зосереджує увагу на результаті навчання студентів

Викладачі використовують формативне оцінювання на різних етапах під час вивчення розділу чи підрозділу, щоб допомогти спрямувати студентів у навчанні. Сумативне оцінювання відбувається після завершення вивчення певної змістовної частини матеріалу, щоб з'ясувати та оцінити розуміння (засвоєння) студентами матеріалу [49].

Термін «оцінювання» має доволі широке поняття, яке можна розглядати з багатьох сторін, в тому числі з огляду на навчальну мету. Навчальна мета нормативного оцінювання полягає в забезпеченні зворотного зв'язку під час навчального процесу; навчальна мета сумативного оцінювання полягає в здійсненні кінцевого оцінювання в кінці навчального процесу.

Оцінювання – це процес збору інформації про процес навчання студентів з метою інформування про початкове рішення (inform instructional

decisions). Якщо інформація збирається своєчасно та точно, викладачі мають змогу надати допомогу студентам у навчанні. Оцінювання складається з усіх прийомів викладача, які вони можуть використовувати для збору інформації про навчання студентів та навчальну ефективність. Викладачі використовують тести, презентації, спостереження, та класну роботу для assess навчання студентів. Оцінка – це процедура (спосіб здійснення/ метод здійснення) збору інформації та здійснення висновків спираючись на зібрану інформацію. Наприклад, для оцінки успіху навчального закладу використовуються показники результатів стандартизованих тестів, співвідношення учнів які не завершили та завершили навчання, рівень мотивації або демотивації. Оцінювання це процес, що здійснюється щоденно, тоді як оцінка зазвичай відбувається в кінці циклу оцінювання. Коли говорять про оцінювання, зазвичай розглядають тільки формативне та сумативне оцінювання, але відносять лише до категорії мети оцінювання. За Р. Л. Атая [42, 73], оцінювання можна класифікувати на основі семи складових, як показано в таблиці:

Табл.1.4

Виміри/Рівні та категорії оцінювання

Складова	Категорії
Метод розвитку	Розроблений викладачем
	Стандартизований
Характер завдання	Традиційний
	Альтернативний
Навчальна мета	Нормативна
	Сумативна
Рівень формалізованості	Формальний
	Неформальний
Стандарт оцінювання	На основі критеріїв
	На основі норма
Тип об'єкту	Вибіркова відповідь

	Розгорнута відповідь
Тип нарахування балів	Об'єктивний
	Суб'єктивний

Важливо продумати форму та способи оцінювання ще на ранніх етапах роботи над розробкою навчального курсу. Обдумуючи очікувані результати навчання, викладач повинен поставити собі наступні питання:

- Що студенти повинні знати наприкінці курсу?
- Яких навичок вони повинні набути?
- Які уміння повинні могли продемонструвати наприкінці курсу?

В той же час, необхідно приділити увагу наступним моментам:

- В який спосіб вони могли б продемонструвати власні досягнення?
- Які завдання або дії нададуть їм можливість продемонструвати їх досягнення?
- Які методи оцінювання може використати викладач щоб отримати докази результатів навчання?

З самого початку навчального процесу викладач повинен мати чітке розуміння способів оцінювання, які будуть використовуватись для оцінювання результатів навчання, та наскільки вони відповідають очікуваним результатам. Деякі завдання для оцінювання можуть виконуватись протягом семестру, як частина навчального процесу, особливо, якщо їх виконання вимагає тривалої підготовки, в той час як інші завдання можуть бути віднесені до фінального іспиту [34, 42].

Викладач має обирати завдання для проведення оцінювання спираючись на те, які саме знання чи уміння студенти мають продемонструвати.

Завдання множинного вибору надають можливість студенту вибрати один або декілька правильних варіантів із запропонованих відповідей. Завдання такого типу доволі легко сформулювати, також вони зберігають час як

викладачеві, так і студентам. Однак викладач має переконатися, що запитання доволі чітко та зрозуміло сформульовані. На сьогоднішній день також існує можливість користуватися автоматизованими способами тестування, в такому випадку студенти одразу дізнаються власні результати, і все, що залишається викладачеві – задокументувати результати. Існує декілька Інтернет - ресурсів для створення тестів он-лайн, наприклад Classmarker, Exambuilder, Proprofs Quiz maker, or Online Testing, або Moodle.

Завдання відкритої форми потребують багато часу на перевірку, тому викладач має визначитись, наскільки доцільно використовувати цю форму завдань.

Есе як форма перевірки знань надає можливість оцінити здатність студента письмово викладати власні думки, але вимагає багато часу на перевірку [28, 394].

Висновки до Розділу 1

Самостійна робота студентів набуває особливого значення в умовах розвитку сучасної системи освіти, за якої орієнтир та значення вищої освіти переходить від здобуття освіти один раз і на все життя до формування особистості, готової до постійного самостійного професійного розвитку на протязі всього життя.

Навичка самостійної роботи не з'являється автоматично в момент, коли студент вступає до вищого навчального закладу, а поступово формується в процесі навчання під наглядом та керівництвом викладачів, наукових керівників, за сприяння та участі інших студентів.

Самостійну роботу класифікують за місцем і часом проведення, характером керівництва та способом здійснення контролю за виконанням з боку викладача, за рівнем обов'язковості, за рівнем виявлення творчих здібностей студентів, за тривалістю та формою контролю виконання, за формою організації студентів, за рівнем залучення викладача в процес самостійної роботи студента, в залежності від взаємодії між викладачем та студентом, за рівнем самостійності студентів.

Контроль самостійної роботи може здійснюватись в ході навчального процесу та по завершенню вивчення певної дисципліни чи курсу, для контролю та оцінювання можуть використовуватись різні форми організації роботи та взаємодії студентів, також, можуть бути залучені різноманітні технічні засоби, проводяться окремі заходи для демонстрації та обговорення результатів самостійної роботи.

РОЗДІЛ 2.
ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНА
МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ»

**2.1 Педагогічна майстерність викладача іноземних мов: предмет,
цілі, види занять, види самостійної роботи**

Кожний викладач іноземних мов повинен бути досвідченим, знати свій предмет краще, ніж інші та бути різносторонньо розвиненим спеціалістом, мати якості, які допомогли б йому заволодіти увагою аудиторії, вміти представити кожне іноземне слово як рідне. Важливою умовою удосконалення навчального процесу у ВНЗ є підвищення педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність викладача – це володіння професійними знаннями та вміннями, які надають можливість спеціалісту успішно вирішити професійні задачі. Сюди відносять особливості педагогічного процесу, вміння його побудувати та втілити у життя. Особливе місце у структурі майстерності викладача займає педагогічна техніка. Це та сукупність вмінь та навичок, які необхідні для ефективного застосування системи методів педагогічного впливу на окремих студентів та колектив в цілому. Уміння обрати правильний стиль та тон під час спілкування зі студентами, уміння керувати увагою, відчуття темпу, уміння керувати та демонструвати свого ставлення до вчинків студентів.

Педагогічна майстерність – це поєднання особистісних та професійних якостей.

Професійно важливі особистості викладача – це комплекс соціально-значущих рис та здібностей особистості, які надають можливість

ефективно реалізовувати сучасні цілі навчання. Успішність роботи викладача іноземних мов залежить від рівня професіональності. Уміння викладача іноземних мов поділяють на конструктивні, організаторські, комунікативні, дидактичні.

Конструктивні уміння допомагають викладачу іноземних мов планувати власну діяльність, організаційні навички безпосередньо пов'язані з реалізацією запланованого. Викладач повинен уміти організувати як свою діяльність, так і діяльність студентів.

Дидактичні уміння – це уміння викладача іноземних мов чітко та зрозуміло пояснювати студентам новий матеріал.

Організаційні навички надають викладачу можливість правильно та чітко провести заняття. В процесі виховання зацікавленості до занять іноземними мовами зазвичай спираються на загальну систему виховної роботи, а також, на вік студентів [23, 109].

Умови навчання студентів мають визначальну роль у формуванні та підтримці зацікавленості студентів у навчанні, сприяють формуванню особистості. Педагогічна майстерність спирається на професійний рівень викладача, рівень його культури та педагогічний досвід. Педагогічна майстерність складається не лише зі знання предмету, професійної компетентності та педагогічних технологій, але і зі стилю, творчості, мислення, досвіду та багатьох інших факторів [18, 94].

Мета дисципліни – надання умінь і знань, необхідних для опанування професійних завдань (компетенцій) бакалавра, пов'язаних зі специфікою викладання іноземних мов. Реалізація мети вимагає трансформації програмних результатів навчання в дисциплінарні та адекватний відбір змісту навчальної дисципліни за цим критерієм.

До дисципліни віднесено такі результати навчання:

1. Вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань;

2. Володіти термінологічними, лексичними, синтаксичними та морфологічними нормами іноземних мов, що вивчаються, та уміти їх застосовувати у процесі різних видів перекладу [26].

Базовою дисципліною для предмету «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов» виступає дисципліна «Методика викладання іноземних мов», результати вивчення якої передбачають розуміння основних проблем філології та підходів до їх вирішення із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів; а також, уміння характеризувати діалектні та соціальні різновиди мов(и), що вивчаються(ється), описувати соціолінгвальну ситуацію.

Програмою передбачено проведення навчальних занять двох видів: лекційних та практичних, обсяг годин на види навчальних занять загалом та кількість виділених годин на аудиторні заняття та самостійну роботу залежить від форми навчання. Для денної форми загальний обсяг годин на вивчення дисципліни становить 90 годин, із них на лекційні заняття виділено 16 годин, і на самостійну роботу 40 годин. На практичні заняття в аудиторії виділено 8 годин, і 26 годин самостійної роботи [26].

Оцінювання досягнень студентів здійснюється за допомогою прозорих процедур, що ґрунтуються на об'єктивних критеріях відповідно до «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти».

Відповідно до пункту 6 Процедура оцінювання, викладеного в «Положенні про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти», до контрольних заходів з дисципліни належать поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль має здійснюватися для всіх видів аудиторних занять під час їх проведення.

Мета поточного контролю – визначення рівня досягнень дисциплінарних результатів навчання студента за:

- певним розділом (темою) робочої програми дисципліни;
- практичними заняттями (контрольна робота або перевірка та захист індивідуального завдання);
- лабораторними роботами (перевірка та захист);
- семінарськими заняттями (виступ з рефератом, у дискусії).

Мета підсумкового контролю – комплексне оцінювання рівня сформованості результатів навчання з дисципліни за чверть, семестр навчальний рік.

Форми підсумкового контролю – диференційований залік або екзамен.

Диференційовані заліки з дисциплін здійснюються на підставі результатів поточного контролю.

Відповідно до підпункту 6.1.1 про поточний контроль, лекційні заняття оцінюються шляхом визначення якості виконання конкретизованих завдань, практичні заняття оцінюються якістю виконання контрольного або індивідуального завдання.

Досягнутий рівень компетентностей відносно очікуваних, що ідентифікований під час контрольних заходів, відображає реальний результат навчання студента за дисципліною.

Засоби контролю здобутих знань та навичок, що надаються студентам на контрольних заходах у вигляді завдань для поточного та підсумкового контролю, формуються шляхом конкретизації вихідних даних та способу демонстрації дисциплінарних результатів навчання.

Види засобів діагностики та процедур оцінювання для поточного та підсумкового контролю дисципліни подано нижче.

Табл. 2.1

Засоби діагностики та процедури оцінювання

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ			ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	
навчальне заняття	засоби діагностики	процедури	засоби діагностики	процедури
лекції	контрольні завдання за кожною темою	виконання завдання під час лекцій	комплексна контрольна робота (ККР)	визначення середньозваженого результату поточних контролів; виконання ККР під час заліку за бажанням студента
практичні	контрольні завдання за кожною темою	виконання завдань під час практичних занять		
	або індивідуальне завдання	виконання завдань під час самостійної роботи		

До критеріїв оцінки результатів вивчення дисципліни відносять:

- критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять у навчанні та професійній діяльності;
- розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів;
- здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію;
- управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах;
- відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб

- здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності.

Досягнення майстерності у викладанні іноземних мов складний та комплексний процес, який вимагає довгострокової підготовки, здобуття навичок контролю власних емоцій, дій, та контролю поведінки інших, освоєння професійної термінології та навички застосовувати принципи педагогіки на практиці у повсякденних та складних ситуаціях, які можуть статися у процесі навчання.

2.2 Організація самостійної роботи під час вивчення дисципліни Педагогічна майстерність викладача іноземної мови

В процесі вивчення дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов» доречним буде використання методу портфоліо, за якого всі, виконані під час самостійної роботи, завдання вкладаються до портфоліо, і використовуються для оцінювання прогресу студента під час проміжних заліків та підсумкового заліку, для оцінки прогресу студента в цілому.

ЛЕКЦІЇ

Лекція 1. Мова як інструмент і мета навчання іноземної мови.

Лекція присвячена основам викладання іноземної мови, розгляду головної мети вивчення іноземних мов – розвитку навички використовувати іноземну мову, визначенню методів викладання, які можуть перетворити саму мову на інструмент навчання.

В якості самостійної роботи після прослуховування лекції студентам пропонується прочитати статтю Т.В.Рогової «Цілі та завдання навчання іноземним мовам» та дати визначення поняттям *ціль* та *завдання*, скласти схеми структури цілей та завдань для наочної демонстрації їх різниці та спільних моментів. Схеми та листи з визначеннями вкладаються до портфоліо студентів.

Для контролю опрацювання студентами завдання для самостійної роботи можна включити питання «Поясніть взаємозв'язок цілей та завдань навчання іноземним мовам» до списку питань комплексної контрольної роботи.

Друге завдання для самостійного опрацювання даної теми полягає в складанні тематичного кросворду до конспекту. Викладач ділить студентів на чотири групи, кожна з яких складає власний кросворд. На початку наступної лекції викладач виділяє десять хвилин на те, щоб групи обмінялись кросвордами та відповіли на питання. Заповнені кросворди здаються викладачеві з підписом групи, яка склала кросворд, та підписом групи, яка заповнювала.

Таким чином студенти поглиблюють знання з запропонованої теми лекції протягом певного часу, виконуючи перше завдання, та закріплюють здобуті на лекції теоретичні знання під час виконання другого завдання.

Лекція 2. Мотивація здобувачів освіти до вивчення мовного матеріалу.

В процесі лекції студенти вивчають значення мотивації для вивчення іноземних мов. Дізнаються про чинники, які впливають на мотивацію в залежності від рівня студентів, віку, професії, спеціалізації, попереднього досвіду вивчення іноземних мов (за наявності). У процесі лекції розглядається структура мотивації, та фактори їх формування, інструменти, які використовує викладач для формування та підтримки мотивації до вивчення іноземних мов у студентів.

На самостійне опрацювання студентам дається прочитати статтю Kat Devlin «Most European students are learning a foreign language in school while Americans lag» та визначити причини високого рівня вивчення іноземних мов в Європі, та низького рівні вивчення іноземних мов в Америці. Поділити причини на ті, що відносяться до зовнішньої мотивації та внутрішньої мотивації.

1. метод оснований на навчанні усного мовлення, об'єктом навчання є речення як мінімальна одиниця усного спілкування.

2. вивчення іноземної мови шляхом перекладу текстів на рідну мову.

3. узагальнена модель реалізації основних компонентів навчального процесу з ІМ, в основі якої покладена домінуюча ідея рішення головного методичного завдання.

4. метод полягає в діяльності (пасивній) викладача, підпорядкуванні організації та змісту навчального процесу потребам і можливостям студентів.

5. наука про мовленнєву діяльність людей у психологічних та лінгвістичних аспектах, зокрема експериментальне дослідження психічної діяльності суб'єкта в засвоєнні та використанні мови як організованої та автономної системи.

6. вміння використати знання, навички, досвід в конкретно даних умовах, досягнувши при цьому максимально позитивного результату.

7. інтерактивний метод вивчення іноземних мов, метою якого є оволодіння навичками розмовної мови та сприйняттю її на слух.

8. метод, який зберігає всі основні принципи прямизму. Основними способами засвоєння матеріалу є імітація, заучування напам'ять і утворення за аналогією.

Рис. 2.1 Приклад кросворду [27, 97]

Перевірку того, наскільки студенти впорались із виконанням самостійної роботи, викладач здійснює через проведення письмового опитування студентів, в якому їм потрібно коротко відповісти на питання: *які чинники зовнішньої та внутрішньої мотивації впливають на низький рівень знання іноземних мов українськими школярами та студентами?* Студентам відводиться на відповідь п'ять хвилин, після чого вони обмінюються відповідями з сусідом та обговорюють власні думки протягом ще п'яти хвилин. На завершення викладач запитує студентів, *які види мотивації*

сприяють великому попиту на іноземні мови в Україні, пропонуючи бажаючим висловити власну думку.

Друге завдання на самостійну роботу організоване у формі групової роботи. Викладач ділить студентів на п'ять груп, і призначає завдання, яке полягає в наступному:

1. Ознайомитися з документом Language Policy of the European Schools, визначити види мотивації, які сприяють введенню вивчення багатьох іноземних мов в школах Європи, ознайомитись з основними поняттями та принципами організації системи навчання іноземним мовам на різних рівнях навчання.

2. Підготовувати презентацію на тему «Реалізація мовної політики європейських шкіл в/на Мальті/Фінляндії/Нідерландах/Греції/Норвегії».

Кожна група обирає свою країну і готує власну презентацію, яку демонструє на одному з трьох останніх занять дисципліни. Кожна презентація має демонструвати, як в країні регулюється політика відносно dominant language, host country language, home country language(s), national language, language section та SWALS - Students Without a Language Section, якщо такі категорії є в країні, яку розглядають студенти. Скани презентації та текст також вкладаються до портфоліо студента.

Лекція 3. Специфіка процесів навчання іноземної мови

Лекція «Специфіка процесів навчання іноземної мови» присвячена відмінностям навчального процесу іноземним мовам на різних рівнях в залежності від віку студентів, рівня володіння іноземною мовою, підходу до організації процесу навчання іноземним мовам (методи навчання).

В якості самостійної роботи студентам запропоновано підготувати реферати про різні методи навчання іноземним мовам (граматико-перекладний, прямий метод, аудіо-лінгвальний, аудіо-візуальний, комунікативний підхід, метод повної фізичної реакції, природний підхід,

метод формування комунікативної компетенції, мовчазний метод, груповий метод, сугестивний метод, драматико-педагогічний метод, граматико-перекладний метод та лексико-перекладний) та на тему особливостей організації процесів навчання іноземної мови в залежності від ступеня навчання учнів (початкова школа, середня школа, старша школа, студенти мовних спеціальностей, студенти немовних спеціальностей).

Реферати мають охоплювати історію розвитку методу, основні положення, обґрунтування ефективності, розгляд основних переваг та недоліків методу, та рекомендації щодо застосування методу (якому рівню студентів та для яких цілей цей метод підходить). Вони здають викладачеві на перевірку, та оцінка за нього має вплив на підсумкову оцінку.

Для поточного контролю виконання самостійної роботи викладач ділить студентів на дві групи, кожна з яких готує тест з вивченої теми на десять запитань, на наступному занятті групи обмінюються тестами, виконують завдання, знову обмінюються тестами і перевіряють. Викладач визначає, яка група краще впоралась зі складанням тесту та відповідями на тестові запитання.

Приклад тесту:

1. В основу комунікативного методу покладено _____.
  - а) прагмалінгвістику;
  - б) соціолінгвістику;
  - в) психолінгвістику;
  - г) теорію біхевіоризму.
2. Принцип комунікативної спрямованості полягає у:
  - а) використанні мовної і немовної наочності;
  - б) створенні ситуації спілкування;
  - в) відборі змістовного, цінного для навчання матеріалу, що забезпечує цілеспрямоване сприйняття і осмислення досліджуваних явищ;
  - г) в легкому запам'ятовуванні і використанні мовних знань.

3. Велика увага в прямому методі приділяється _____.

- а) навичці письма
- б) постановці вимови
- в) заучуванню окремо взятих слів
- г) граматиці

4. В основі принципу врахування рідної мови покладено дві протилежні тенденції:

- а) явище перекладу;
- б) явище переносу;
- в) явище інтерференції;
- г) явище диференціації.

5. До складу комунікативної компетенції належать:

- а) професійна компетенція;
- б) лінгвістична компетенція;
- в) соціокультурна компетенція;
- г) дискурсивна компетенція.

Лекція 4. Планування уроків ІМ

Лекція присвячена вивченню принципів і основ планування уроків іноземної мови, етапам планування, визначенню основних чинників, які впливають на цей процес.

Для самостійного поглибленого вивчення винесені питання:

1. Розкрити важливість кожного з етапів уроку іноземної мови. Чи можливе опущення будь якого з етапів?
2. Що впливає на формулювання практичної, виховної, освітньої та розвиваючої мети уроку?
3. Відмінності плану-конспекту уроку іноземної мови та інших навчальних дисциплін.
4. Критерії аналізу уроку.

Також, студентам надається завдання скласти схему системи планування навчального процесу.

Рис. 2.2 Система планування навчального процесу [27, 94]

Схема вкладається до портфолію, а опрацювання питань перевіряється викладачем під час короткого усного опитування на початку заняття.

Також, студенти отримують завдання скласти плани-конспекти трьох занять з англійської мови за підручником Англійська мова для 11 класів, автор О.Д. Карпюк, 2019 року видання. Студенти розподіляють між собою уроки та теми, та складають конспекти. Вони також вкладаються до портфолію та перевіряються викладачем перед підсумковим заліком.

Лекція 5. Особливості вибору матеріалів для навчання іноземної мови

Лекція присвячена розгляду видів навчальних матеріалів, їх класифікацій (наприклад, за віковою категорією учнів, рівнем знань, метою навчання, видом навчального закладу, спрямованості навчання та ін.). А також, студентам пропонується ознайомитися з принципами відбору навчальних матеріалів для навчання іноземної мови в залежності від конкретних умов.

Для самостійного поглиблення здобутих знань студентам пропонується переглянути запис вебінару «Best practices in selecting and adapting materials

for online language learning and teaching» від National Foreign Language Resource Center.

Студентам пропонується звернути увагу на особливості відбору навчальних матеріалів за умови викладання он-лайн, та ознайомитись з новими критеріями відбору, які набувають важливості лише під час відбору матеріалів для викладання іноземних мов он-лайн. Для перевірки та оцінювання виконання самостійної роботи на початку наступної лекції викладач поділяє студентів на дві групи, одна з яких складає список критеріїв відбору матеріалів, актуальних лише для викладання іноземних мов он-лайн, інша група складає список критеріїв, які можуть використовуватися як для відбору матеріалів для викладання он-лайн, так і для викладання офлайн. Після складання списку студенти порівнюють списки та обговорюють, чи згодні з думкою один одного. Викладач спостерігає за обговорення, та за потреби надає коментарі або підказки для розвитку обговорення.

Для самостійного опрацювання вивченого матеріалу студентам пропонується обрати будь-який підручник з іноземної мови (наприклад, затверджений МОН України для шкіл або з підручників іноземних видавництв, рекомендованих для вивчення іноземних мов: Pearson, Cambridge University, Macmillan, Collins ELT (підручники для вивчення англійської мови), CLE International, Didier (підручники для вивчення французької мови), Cornelsen (підручники для вивчення німецької мови), Edelsa (підручники для вивчення іспанської мови) та ін.) та здійснити класифікацію обраного підручника за дидактичними та методичними критеріями відбору навчальних матеріалів. Виконане завдання вкладається до портфоліо та перевіряється викладачем перед підсумковим контролем.

Лекція 6. Мовлення викладача і учнів на уроці

Лекція розглядає роль мовлення викладача у навчанні учнів на різних етапах вивчення іноземної мови, функції мовлення викладача в освоєнні учнями навичок іноземного спілкування, частку та місце мовлення викладача

на уроці та вплив на формування навичок говоріння учнів. Студенти знайомляться з такими поняттями, як Teacher Talking Time (ТТТ) та Student Talking Time (СТТ), їх ролі в прогресі навчання учнів та ефективності реалізації обраного методу навчання, а також, як змінюється частка двох цих понять в процесі уроку в залежності від рівня студентів, ступеня навчання, мети вивчення іноземної мови та інших факторів.

Для поглиблення здобутих на лекції знань студентам пропонується прочитати частину роботи Felipe Leal Cárdenas за темою «Teacher Talking Time vs. Student Talking Time: Fostering Speaking in the EFL Classroom». Студенти мають прочитати пункти:

- 1.5 Teacher Talking Time (ТТТ) (сторінки 18–20), присвячений різним дослідженням та точкам зору на розподіл часу говоріння викладача та учнів, та ролі мовлення викладача у навчанні учнів;
- 1.7 Ideas and Theories Juxtaposing TTT and STT; 1.8 Reducing TTT; Increasing STT; (сторінки 24–32), в яких розглядаються практичні підходи до розподілу часу мовлення викладача та учнів, розглядаються типові помилки, яких припускаються викладачі, які знижують активність та частку мовлення учнів, а також пропонуються шляхи подолання цих помилок та збільшення частки мовлення учнів на уроці.

Для перевірки опрацювання студентам завдання для самосійної роботи пропонується на практичному занятті з специфіки управління діяльністю учнів на уроці іноземної мови поділити студентів на пари, роздати картки з назвою типової помилки викладача, яка знижує частку мовлення учнів на уроці, кожна пара демонструє одну з типових помилок, поки інші мають вгадати, що це за помилка, а потім пояснити її особливості, та способи вирішення цієї помилки.

Лекція 7. Управління діяльністю учнів

В процесі лекції розглядається різниця між методом навчання та моделями управління навчальною діяльністю учнів, види моделей управління

навчальною діяльністю, їх відмінності та спільні риси, обґрунтування певних моделей, та критерії вибору моделі управління в певній ситуації.

Студентам пропонуються ознайомитися з статтею В. Базелюка «Особливості управління навчальною діяльністю ЗНЗ у сучасних умовах» [50] та скласти порівняльну таблицю гуманістичної, демократичної та біхевіористської моделей управління навчальною діяльністю учнів. Таблиця вкладається до портфолію студента. Також, до списку питань для підсумкового контролю може бути віднесене завдання порівняти моделі управління діяльністю учнів.

На самостійне ознайомлення студентам пропонується з статтею М. В. Postholm “Classroom Management: what does research tell us?” [45] та скласти глосарій англійських термінів з методики викладання, використаних у статті. Глосарій має складатися з терміну, визначення, та українського перекладу або еквіваленту даному терміну. Глосарій оформлюється в алфавітному порядку та вкладається до портфолію. Для перевірки опрацювання статті викладач пропонує студентам на виконання невеликий тест на початку одного з наступних занять. Приклад тесту:

1. Students learn English by translating to and from their native language. They memorize irregular verb forms by writing them down over and over. Speaking skills are not a main focus:

- a. the communicative approach;
- b. the audiolingual method;
- c. the grammar-translation method.

2. Students listen to a dialogue between a taxi driver and passenger. They fill in gaps and then practise a dialogue with a partner. Tomorrow they will go outside and practise asking for directions:

- a. the Silent Way;
- b. the communicative approach;
- c. immersion.

3. The teacher only uses English, but the students can use English or their first language. The teacher does not correct mistakes when his students speak English. Students can start speaking English when they are ready:

- a. the natural approach;
- b. task-based learning;
- c. the lexical syllabus.

5. The students learn patterns of language by repeating model sentences that the teacher provides. They memorize set phrases and receive positive reinforcement from their teacher when they perform drills correctly:

- a. the communicative approach;
- b. the audiolingual method;
- c. total physical response.

6. First, students learn how to say words properly. Next, they learn to read and write. They use colour charts and rods to help with the pronunciation of sounds. Teacher talking time is minimal:

- a. community language learning;
- b. the Silent Way;
- c. the colour method.

Лекція 8. Проектування діяльності учнів

Студентам пропонується ознайомитися з основами та принципами використання проектної діяльності в навчальному процесі з метою розвитку різноманітних навичок учнів, таких як збір, аналіз та обробка даних, та оформлення отриманих результатів дослідження в певний проект. Студенти розглядають принципи організації проектної діяльності, характерні ознаки та функції проектної діяльності.

Для самосійної роботи студентам пропонується переглянути запис вебінару Project-Based Learning During Remote Instruction, в якому Кайл Вагнер, викладач з Гонконгу, разом з колегами-викладачами обговорює складнощі, з якими стикаються викладачі та учні під час дистанційного

навчання, та способи їх подолання, фокусуючись на проектній діяльності в умовах дистанційного навчання та комунікації між учнями та з викладачем виключно через мережу Інтернет.

Студенти мають переглянути відео, та скласти конспект вебінару, приділяючи особливу увагу встановленню різниці між змішаним навчанням та учбовим проектом, скласти схему організації проектної діяльності он-лайн, та виділити основні проблеми організації проектної діяльності он-лайн та запропоновані способи вирішення цих проблем. Викладач має змогу перевірити, наскільки кожен студент опрацював це відео переглянувши конспект у портфоліо студента, та організувавши невелике обговорення проблеми проектної діяльності в умовах дистанційного навчання, тривалістю 10 хвилин на початку одного з наступних занять.

Для кращого засвоєння студентам пропонується, в якості самостійної роботи, самим здійснити проектну діяльність. Викладач пропонує студентам попрацювати над проектом, під назвою «Що відбувається у світі: що нам можуть розповісти світові медіа про те, що дійсно відбувається у світі?». Проект полягає в тому, що студенти використовують свої робочі мови (англійська – основна, можливі варіанти – німецька, французька, іспанська мови) для дослідження важливого суспільного питання (можливі теми включають екологічні проблеми, пандемія коронавірусу, права людини, вибори президента США та ін.). Студенти вивчають аутентичні джерела новин на своїх робочих мовах – подкасти, телевізійні шоу, статті на сайтах новин, блоги. Студенти поділяються на групи, кожна з яких фокусується на джерелах різною мовою, або які відносяться до певного географічного регіону (наприклад, для теми Президентських виборів в США студенти можуть поділитись на 4 групи, кожна з яких вивчатиме, як події виборів описуються та аналізуються в основних джерелах новин Америки, Німеччини, Іспанії та Франції) та в результаті свого дослідження записує невеликий подкаст, в якому робить огляд новин з вивченого питання.

Подкасти загружаються в спеціальну папку на гугл диску, створену викладачем. Таким чином не лише викладач має змогу ознайомитися з результатами самостійної роботи студентів, але і їх одногрупники.

Для самостійної роботи в рамках проведення лекцій з дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов» студентам пропонуються різні види самостійної роботи, такі як: складання портфоліо з виконаних робіт, результатів проведених досліджень, творчих завдань; перегляд відео лекцій, вебінарів з педагогіки; конспектування, складання схем та таблиць на основі статей та розділів з книг та складання тестів, опитувань, кросвордів, презентацій на основі власного дослідження; складання планів-конспектів занять з іноземної мови; робота в групах над презентаціями, розробкою опитувань, груповими комплексних дослідженнями; написання рефератів з запропонованих для самостійної роботи тем; проведення аналізів навчальних матеріалів та складання звіту проведеного аналізу; проектна діяльність в групах.

Для контролю самостійної роботи студентів пропонуються такі способи, як: включення питань до тем, виділених для самостійного опрацювання, до переліку питань для підсумкового заліку; вкладання виконаних завдань до портфоліо та перевірка їх викладачем перед підсумковим заліком; письмова відповідь на питання до матеріалу самостійної роботи, відповідь на яке дається на протязі п'яти хвилин, і потім здається викладачеві на перевірку; демонстрація презентації; здача рефератів на перевірку викладачеві; виконання тестів, підготованих однокурсниками; участь в усному опитуванні під час занять; виконання групових завдань під час занять на основі виконаної самостійної роботи; участь в обговореннях з одногрупниками; запис подкастів на основі самостійного групового дослідження та презентація його одногрупникам та викладачеві.

Індивідуальні та групові форми організації самостійної роботи під час вивчення лекційного матеріалу сприяють формуванню у студентів

необхідних навичок самостійної роботи, таких як пошук та аналіз необхідних знань, формулювання власних освітніх запитів, розподіл обов'язків та взаємодія в команді, що значно покращує їх розуміння процесу навчання на протязі всього життя та сприяє розвитку творчого підходу до навчання та роботи. Форми контролю самостійної роботи, які передбачають демонстрацію результатів власного дослідження та застосування здобутих навичок на практиці під час занять та поза ними сприяють формуванню відповідальності, мотивації до самостійного розвитку не лише в рамках вивчення певної дисципліни, але і на протязі всієї професійної діяльності.

2.3 Організація самостійної роботи студентів на практичних заняттях

Практичне заняття 1. Мова і мовленнєва компетенція

Практичне заняття покликане закріпити теоретичні знання студентів з теми мовленнєвої компетенції, навчити їх на практиці застосовувати принципи вирізнення мовленнєвої компетенції з поміж інших компетенцій, та чітко розуміти її призначення та роль.

Для підготовки до практичного заняття студентам пропонується самостійно ознайомитися зі статтею Марини Орап «Мовленнєва компетентність як структурний елемент мовленнєвої організації суб'єкта: теоретичний аналіз» в якій дається чітке визначення різниці між мовною та мовленнєвою компетенцією, та визначаються структури та зміст обох компетенцій. Студенти мають скласти невеликий конспект статті з порівняльними таблицями та малюнками, для полегшення власного розуміння даної теми. Конспект вкладається до портфолію, а засвоєнні знання перевіряються викладачем під час виконання завдань на практичному занятті.

Під час практичного заняття студентам пропонується ознайомитися з таблицею типів і видів вправ навчання іноземним мовам, та визначити, які з цих вправ можна віднести до таких, що впливають на формування граматичних та лексичних навичок мовленнєвої компетенції. Робота відбувається у групах, кожна з яких складає mind map та презентує їх групі по завершенню роботи.

Табл.2.2

Типи і види вправ навчання іноземним мовам

Типи вправ	Види вправ
Некомунікативні рецептивні	А.Заучування напам'ять (лексичних одиниць, речень, текстів); повторення (звуків, лексичних одиниць, речень); заміна/вставка лексичних одиниць; зміна граматичної форми, переклад; звуження та розширення речень, об'єднання простих речень у складне; складання речень; переказ тексту (відомого слухачам)
Умовно-комунікативні рецептивні	Б.Сприйняття, впізнавання або розрізнення звуку, термінального тону, орфограми, графеми, лексичної одиниці, граматичної структури
Комунікативні рецептивні	В.Імітація зразка мовлення (ЗМ), підстановка у ЗМ, трансформація ЗМ, розширення ЗМ, завершення ЗМ, відповіді на запитання різних типів, переказ тексту (відомого слухачам, але від імені персонажа)
Некомунікативні репродуктивні	Г.Переказ тексту (невідомого слухачам)

Продовження Табл 2.2

Умовно-комунікативні	Д.Аудіювання або читання тексту з метою одержання інформації
Комунікативні репродуктивні	Е.Об'єднання ЗМ (одноструктурних і різноструктурних) у понадфразову єдність, об'єднання ЗМ у діалогічні єдності: запитання-відповідь, запитання-контрзапитання, повідомлення-запитання, спонукання-згода/відмова, спонукання-запитання і т.п.
Комунікативні продуктивні	Ж.Аудіювання або читання повідомлень, запитань, розпоряджень тощо на рівні фрази/речення або групи речень
	З.Повідомлення якогось факту (фактів), опис (погоди, квартири, людини), розповідь, (про якісь події, факти), доказ (якихось положень, фактів і т.п.), бесіда (між учнем/учнями і вчителем, між двома учнями, групова), написання записки, листа, плану, тез, анотації [8, 69].

Для самостійного опрацювання, кожен студент вдома самостійно складає 3 вправи: рецептивно-репродуктивного, рецептивно-продуктивного та продуктивного етапу для розвитку навичок умінь читання, письма, аудіювання або говоріння (за вибором).

Приклад вправ для формування навичок говоріння:

Підготовчий етап

Група вправ для розвитку вмінь комунікативної взаємодії

Форма драматизації: драматична гра

Цілі: розвивати вміння мовленнєвого етикету; розвивати увагу, спостережливість
Інструкція: 1. Start milling about the room. Greet each other just by shaking hands, move on, and greet the next S you meet. 2. Greet each other in a more specific way: like a long lost friend; like a boss; like a former colleague you like a lot; like a colleague you don't really trust.

ОСНОВНИЙ ЕТАП

Рецептивно-продуктивний підетап

Група вправ для оволодіння вміннями об'єднувати фрази у МЄ та ДЄ

Форма драматизації: драматична гра

Цілі: формувати вміння об'єднувати фрази у ДЄ та вміння підтримувати розмову, спонтанність мовлення, швидку мовленнєву реакцію; розвивати логічне мислення.

Інструкція: Play a scene "Telling a friend about a new job" consisting of 26 lines of dialogue. The first line starts with a letter "H". The reply to that line must start with an 'I', and so on, until the whole alphabet has been covered. After "Z" comes "A". Players that hesitate or use the wrong letter – "die", and are replaced by another player. The replacement needs to take over the character of the player he / she replaces.

Example

S1: How's your new job?

S2: I can't complain.

S1: Job of a lifetime?

S2: Kind of... . It's not exactly my dream job but it has career prospects. Besides, it matches my qualifications.

S1: Lucrative?.

S2: Money is important but it's not what I'm after.

Продуктивний підетап

Група вправ для оволодіння вміннями створювати різні функціональні типи монологів та діалогів

Форма драматизації: імпровізація

Цілі: формувати вміння підтримати дискусію, обмінюватись думками, поглядами, підсумувати отриману інформацію і коментувати її; взаємодіяти у групі.

Інструкція: You are a group of educators and parents discussing today's 14 and 15olds career prospects at a school committee meeting [10].

Практичне заняття 2. Основні типи помилок

Практичне заняття спрямоване на формування у студентів навички визначити типи помилок, які здійснюють учні та обирати правильний спосіб виправлення та корекції помилок.

Для підготовки до практичного заняття студентам пропонується самостійно ознайомитися з статтею Сучасне викладання іноземних мов. Як вказати на помилку авторства Данила Озерного та Ольги Серостанової на порталі Нова Українська Школа [51]. Студенти знайомляться зі статтею та складають схему способів виправлення помилок учнів на письмі та в основному мовленні. Схема вкладається до портфолію, студенти можуть користуватися нею під час практичного заняття.

Ступінь та якість здійсненої самостійної роботи викладач може оцінити під час практичного заняття та включивши питання про типи помилок та способи їх виправлення до списку питань для підсумкового контролю.

Для самостійної роботи під час практичного заняття студентам пропонується самостійно сформулювати ситуації, в яких учні роблять помилки. Спочатку студенти діляться на 3 групи, кожна з яких отримує завдання сформулювати сім ситуацій з помилками певного типу: граматичні, лексичні, фонетичні, та запропонувати спосіб їх виправлення під час уроку. Кожна група працює окремо, а наприкінці завдання представляє одну або дві

ситуації та їх вирішення розігруючи ситуації, інші приклади вкладаються до портфоліо, та перевіряються викладачем перед підсумковим заліком.

Приклад ситуації з граматичними помилками:.

At the practice stage students are asked to complete the present perfect sentences using for/since and their own answers. After completing exercise individually students read one sentence each one by one.

Examples of mistakes made by students:

- 1- Nobody has come to see us ~~for~~ we bought this small house.
- 2- She has been a doctor since 1998.
- 3- Nobody has seen her since then.
- 4- They have all been ill ~~for~~ last week.
- 5- Peter went to the library. He has studied there ~~since~~ a long time.
- 6- It has been very foggy ~~for~~ early morning.
- 7- I've worked with you ~~since~~ nine years.
- 8- He has been in prison ~~since~~ two years.
- 9- She has worked in that office for a month.
- 10- He hasn't eaten anything ~~since~~ twenty-four hours.
- 11- He hasn't eaten anything ~~for~~-yesterday.
- 12- They haven't spoken to us ~~for~~ we were at school.
- 13- I haven't talked to her since my birthday.
- 14- She's been ill ~~since~~-years.
- 15- I've been very patient with you for several years.

Спосіб виправлення помилок: Вираз обличчя вчителя вказує сумнів, також, він робить жест пальцем та звуком вказує на помилку в реченні, підштовхуючи учня самому одразу виправити помилку та пояснити, чому це неправильно. Таким чином цю помилку може не опускати наступний учень, також, учень, який зробив помилку добре запам'ятає це правило, адже сам виправить помилку.

Приклад ситуації з лексичною помилкою:

Під час продуктивної стадії учні мають розповісти про свій розпорядок дня на вихідних. Учень робить помилки у використанні do та make:

On Saturday I wake up at 9 or 10 in the morning. I spend some time making housework. I make the ironing and laundry. I clean around the house. Then I do a dinner and make dishes. And then I spend some time watching TV and making my homework. In the evening I go out with my friends.

Спосіб вправлення помилки: Вчитель виписує помилки учня та по завершенню його розповіді виписує do та make посередині дошки, та слова housework, ironing, laundry, dinner, homework, dishes. Після цього, просить когось з учнів нагадати правило використання do та make. Потім пропонує учневі самостійно правильно поєднати фрази на дошці. Таким чином він закріпить розуміння правила, а також, інші учні мають змогу виправити власні помилки та зрозуміти краще правило.

Приклад ситуації з фонетичною помилкою:

На продуктивній стадії уроку присвяченого вивченню нової лексики з теми Тварини, учні мають обговорити яких диких тварин вони можуть побачити у заповідниках, та яких тварин вони обожнюють. Учні роблять часту помилку у вимові таких слів, як goose, peacock, squirrel, bear, bird, snake, kangaroo.

Спосіб виправлення помилки: вчитель виписує слова з помилками, після того, як всі учні виконують завдання, вчитель виписує слова з помилками на дошку, підкреслюючи сполучення, в яких учні робили помилки. Він звертає увагу учнів на вимову цих звуків та вимовляє слова повністю, спонукаючи учнів до повторення за ним.

Практичне заняття 3. Специфіка управління діяльністю учнів на уроці ІМ

Практичне заняття покликане закріпити знання студентів з теми управління діяльністю учнів, їх розуміння структури та значимості елементів уроку іноземної мови, всіх форм організації уроку та їх доречності, як

організувати урок так, щоб студенти були зацікавлені приймати активну участь в уроці.

Для підготовки до практичного заняття студентам пропонується ознайомитися з методичкою *Managing the Lesson* авторства Mary Gorman та Lucy Norri, випущеного British Council в 2019 році.

Студенти мають прочитати такі розділи:

2. *Setting up classroom activities that include a variety of interaction patterns*, присвячений розгляду різних форм організації взаємодії учнів та учителя, їх ролі та значення, впливу на результативність викладання та засвоєння знань учнів, та їх правильної організації (с.8–11);

4. *Establishing and maintaining classroom discipline*, присвячено керуванню поведінкою учнів на уроці, встановленню та підтримці дисципліни на уроці (с. 16–19);

6. *Controlling the pace and timing of activities*, присвчено організації уроку, виділенню часу для кожного етапу, вивченню методик, які допоможуть ефективно та чітко розподіляти час на уроці (с.24–27).

Студенти мають підготувати відповіді на такі питання:

1. Які форми взаємодії учнів надають їм найбільше можливості говорити? Які форми взаємодії надають їм найменше можливості говорити?

2. Опишіть техніки встановлення дисципліни в класі.

3. Яких помилок в плануванні часу уроку допускаються учителі?

Викладач перевіряє опрацювання студентами матеріалу для самостійної роботи під час проведення практичного заняття.

Для перевірки засвоєння студентами теми заняття викладач дає студентам на самостійну роботу скласти план заняття з іноземної мови та продемонструвати його частину на своїх одногрупниках. Після виконання та демонстрації завдання на одногрупниках, студенти, разом з викладачем, аналізують урок, його структуру, способи дотримання дисципліни на уроці, тайм менеджмент та форми взаємодії, їх доцільність в рамках даного уроку.

Приклад плану уроку:

Тема заняття: Clauses

Вид заняття: практичне

Тип заняття: групове

Мета заняття – систематизувати, закріпити та поглибити теоретичні знання з теми.

Функції заняття:

Виховна – розширити та поглибити знання англійської мови, сприяти вільному володінню та користуванню англійською мовою.

Освітня – засвоєння принципів та правил використання складнопідрядних речень в англійській мові.

Розвиваюча – сприяння розвитку навички вільно застосовувати та варіювати способи введення та утворення складнопідрядних конструкцій.

Хід заняття

№ п/п	Елементи заняття	Примітки
1	Вступна частина	6 хвилин
2	Перевірка домашнього завдання	7 хвилин
3	Закріплення розуміння матеріалу по темі складнопідрядні речення в англійській мові	10 хвилин
4	Тренування розуміння почутого	15 хвилин
5	Закріплення граматичного матеріалу у письмовій та розмовній формах	25 хвилин
6	Командне змагання	10 хвилин
7	Підведення підсумків заняття, оцінювання студентів	4 хвилини
8	Домашнє завдання	3 хвилини

Практичне заняття 4. Функції та компоненти професійної майстерності вчителя іноземних мов

Професійна майстерність викладача – складний комплекс знань та навичок, якими повинен володіти викладач для здійснення успішної педагогічної діяльності, розвитку як професіонала своєї справи та забезпечення високої результативності навчання своїх учнів. В процесі практичного заняття студенти мають закріпити чітке розуміння всіх компонентів та функцій професійної майстерності, шляхів розвитку власної майстерності та реалізації знань на практиці.

Для підготовки до практичного заняття студентам пропонується самостійно ознайомитися зі статтею Ольги Діордіященко Формування професійної компетентності вчителя іноземних мов на сучасному етапі [13]. Студенти складають невелике резюме статті, яке вкладається до портфоліо та перевіряється викладачем перед підсумковим заліком. В резюме студенти викладають невелику схему професійної компетентності викладача іноземної мови, її основних елементів, та дають визначення, що відноситься до цих елементів.

Приклад таблиці професійної майстерності викладача іноземної мови:

Табл. 2.3

Складові професійної майстерності викладача іноземної мови

Професійна майстерність	
Морально-духовні якості	Гуманістична спрямованість; національна гідність; інтелігентність; життєві ідеали; совісність; чесність; правдивість; об’єктивність;

	толерантність
Професійні знання	Навчального предмета; анатомії і фізіології людини; психології; педагогіки; методики навчання

Продовження Табл 2.3

Професійні знання	Навчального предмета; анатомії і фізіології людини; психології; педагогіки; методики навчання
Соціально-педагогічні якості	Організаторські здібності; витримка; терплячість; принциповість і вимогливість; оптимізм; чуйність; творчий склад мислення увага; тактовність
Психолого-педагогічні уміння	Конструктивні; комунікативні; дидактичні; перцептивні; сугестивні; пізнавальні; прикладні;

	володіння основами психотехніки
Педагогічна техніка	Зовнішність; володінь мімікою, жестами, тілом; культура мовлення; дотримання темпу, ритму, стилю; культура спілкування; дидактик вміння;

Продовження Табл 2.3

	вміння керувати своїми почуттями [52].
--	--

Для самостійної роботи студентам пропонується підготувати презентації з культури рухів тіла. Студенти можуть поділитися на три групи, кожна з яких готує презентацію про культуру рухів різних частин тіла: голови, рук, ніг.

Презентації вкладаються до портфолію, а також демонструються на практичному занятті, та оцінюються іншими студентами. По завершенню презентацій студентам пропонується написати невеликий роздум, не більше п'яти – семи хвилин, стосовно фактів, які їх здивували, та на які власні рухи змусили звернути увагу, та які рухи вмотивували під корегувати. Роздум вкладається до портфолію студентів.

Виконання самостійної роботи в рамках підготовки до практичних занять значно підвищує ефективність таких занять та розуміння завдань, які виконуються, їх значення студентам у своїй майбутній професійній діяльності. Самостійна робота на основі теми проведених практичних занять дає можливість студентам дослідити окремі напрямки, згадані на заняттях, поглибити свої знання з теми, яка становить для них особливий інтерес, та самостійно попрацювати над творчими завданнями, які сприятимуть закріпленню здобутих знань та розкрити власний потенціал.

Висновки до Розділу 2

Педагогічна майстерність відображає рівень розвитку педагогічної діяльності, володіння педагогічними технологіями, а також, розкриває особистість викладача в цілому, його досвід, цінності, правила, ставлення до світу та людей. Майстерність викладача – поєднання особистих та професійних якостей та особливостей особистості, які визначають рівень ефективності навчального процесу.

Для оволодіння майстерністю необхідно знати закони та принципи виховання, його складові, уміти досконало користуватися ефективними технологіями навчально-виховного процесу, правильно обирати їх у відповідності до кожної конкретної ситуації, аналізувати, прогнозувати та планувати процес бажаного рівня та якості. Саме на здобуття знань та навичок, необхідних для досягнення педагогічної майстерності, і спрямована програма дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов», у курсу лекційних та практичних занять якої, студенти здобувають знання необхідні для розуміння організації та контролю навчального процесу, набувають навичок самостійно регулювати всі процеси навчання, шукати та використовувати джерела та способи вдосконалення власної педагогічної майстерності не лише в рамках вищого навчального закладу, але і на протязі всієї професійної діяльності.

Для організації самостійної роботи студентів в ході лекційних та практичних занять з дисципліни використовувались різні форми, такі як індивідуальні (опрацювання статей, розділів книг, перегляд відеоматеріалів, складання списку питань, схем, таблиць, кросвордів, написання рефератів, складання планів-конспектів занять) та групових (робота над презентаціями, подкастами, складання тестів, гра Експертна група, проектна робота), також, пропонувалась поза аудиторна самостійна робота перед та після вивчення теми та аудиторна (самостійна робота над завданнями, робота в групах над

розробкою завдань, вправ, проєктів). Завдання для самостійної роботи передбачають різні рівні залучення викладача, це можуть бути завдання, в яких викладач чітко спрямовує діяльність студентів, вказуючи теми та чіткі питання для дослідження, або з меншим рівнем залучення викладача, коли підказується лише загальний напрям самостійної роботи, студенти мають самі обрати напрям та зміст самостійної роботи (реферати, презентації, подкасти, проєктна діяльність, складання тестів, опитувань).

Для контролю самостійної роботи студентів пропонуються форми, які передбачають демонстрацію виконаної роботи під час занять (презентації, подкасти, проєкти, складання завдань, вправ під час групових завдань на занятті) та такі, що дозволяють перевірити самостійну роботу лише опосередковано (складання портфолію, внесення питань для самостійної роботи до списку питань підсумкового заліку), усно (опитування на заняттях та участь в обговореннях практичних проблем з теми заняття, участь у яких неможлива без самостійного ознайомлення) та письмово (невеликі тести на лекціях, відповіді на одне коротке питання (не більше п'яти хвилин, написання рефератів).

Всі запропоновані форми організації та контролю самостійної роботи спрямовані на формування цілісних знань та практичних навичок, необхідних для формування професійної майстерності викладача іноземних мов, підтримки та подальшого розвитку Цього рівня на протязі всієї майбутньої професійної діяльності студентів.

ВИСНОВКИ

Сучасне суспільство ставить перед освітою завдання підготувати спеціаліста, який володіє усіма необхідними знаннями та навичками для професійної діяльності, а також, має чітке бачення власного професійного розвитку, прагне до нових знань, вміє знайти джерела та ресурси для самостійного професійного розвитку на протязі всієї професійної діяльності. Таким чином, однією з головних задач закладів вищої освіти стає навчити студентів розумінню значення постійного самостійного розвитку в професійній галузі, навчити пошуку, аналізу та ефективному вивченню нових знань, необхідність в яких диктує розвиток суспільства та постійна поява нових знань.

За визначенням Є. І. Левченко, самостійна робота студентів – це діяльність студентів, спрямована на засвоєння знань та умінь, яка відбувається без безпосередньої участі викладача, але направляється ним. Під час самостійної роботи студент самостійно визначає характер роботи, яку виконує, сам визначає та знаходить способи вирішення виникаючих труднощів та організує свою діяльність. Це визначення повністю відповідає запиту суспільства до закладів вищої освіти щодо формування у студентів навичок до постійного самостійного розвитку.

Самостійна робота націлена на забезпечення індивідуально-орієнтованого підходу до освітнього процесу. Самостійна робота в системі професійної (вищої) освіти передбачає чітко сплановану діяльність студентів, яка спирається на індивідуальну та командну форми роботи, які включають в себе системне керування особистими та професійними навичками, способами їх здобуття та застосування.

Самостійну роботу класифікують за місцем і часом проведення, характером керівництва та способом здійснення контролю за виконанням з боку викладача, за рівнем обов'язковості, за рівнем виявлення творчих

здібностей студентів, за тривалістю та формою контролю виконання, за формою організації студентів, за рівнем залучення викладача в процес самостійної роботи студента, в залежності від взаємодії між викладачем та студентом, за рівнем самостійності студентів.

В рамках вивчення дисципліни «Професійна майстерність викладача іноземних мов» самостійна робота, яка організовується в різних форматах, таких як індивідуальні (опрацювання статей, розділів книг, перегляд відеоматеріалів, складання списку питань, схем, таблиць, кросвордів, написання рефератів, складання планів-конспектів занять) та групових (робота над презентаціями, подкастами, складання тестів, гра «Експертна група», проектна робота), також, пропонувалась поза аудиторна самостійна робота перед та після вивчення теми та аудиторна (самостійна робота над завданнями, робота в групах над розробкою завдань, вправ, проектів). Завдання для самостійної роботи передбачають різні рівні залучення викладача; це можуть бути завдання, в яких викладач чітко спрямовує діяльність студентів, вказуючи теми та чіткі питання для дослідження, або з меншим рівнем залучення викладача, коли підказується лише загальний напрям самостійної роботи, студенти мають самі обрати напрям та зміст самостійної роботи (реферати, презентації, подкасти, проектна діяльність, складання тестів, опитувань).

Для контролю самостійної роботи студентів пропонуються форми, які передбачають демонстрацію виконаної роботи під час занять (презентації, подкасти, проекти, складання завдань, вправ під час групових завдань на занятті) та такі, що дозволяють перевірити самостійну роботу лише опосередковано (складання портфолію, внесення питань для самостійної роботи до списку питань підсумкового заліку), усно (опитування на заняттях та участь в обговореннях практичних проблем з теми заняття, участь у яких неможлива без самостійного ознайомлення) та письмово (невеликі тести на

лекціях, відповіді на одне коротке питання (не більше п'яти хвилин, написання рефератів).

Всі форми організації та контролю самостійно роботи під час вивчення дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов» сприяють виконанню завдання вищої освіти формування у студентів навичок самостійної роботи та розвитку у процесі професійної діяльності. А також, закріплюють у студентів розуміння важливості професійної майстерності для професійного та особистісного розвитку, впливу на навчальний процес та кар'єру, а також, важливість для адаптації до життя в сучасному суспільстві. Самостійна робота стає формою навчання, тренування, мотивації та творчого розвитку студентів, закріплюючи цю навичку у студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко К. Б. Педагогические основы научной организации самостоятельной работы студентов младших курсов педагогических факультетов: автореф. дис. Одесса, 1982. 20 с.
2. Богоявленская А. Е. Педагогическое руководство самостоятельной работой и развитием познавательной самостоятельности студентов. Тверь, 2002. 106 с.
3. Брейгина М. Е. О самоконтроле в обучении ИЯ. *Иностранные языки в школе*. 2000. № 1. С. 23–28.
4. Букарева М. М. Интенсификация самостоятельной внеаудиторной учебной деятельности студентов с использованием ТСО при формировании профессиональных умений переводчика (английский язык): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 1986. 26 с.
5. Бурденюк Г. М. Управление самостоятельной учебной деятельностью при обучении иностранным языкам. Кишинев, 1988. 133 с.
6. Бутянина, К. Л. Содержание и организация самостоятельной работы на иностранном языке в учебное время: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 1992. 16 с.
7. Важник О. Н. Невдах С.И. В помощь слушателям Института повышения квалификации и переподготовки кадров: справочник. Минск, 2008. 52 с.
8. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. Москва, 2002. 239 с.
9. Гарунов М. Г., Пидкасистый П.Н. Самостоятельная работа студентов. Москва, 1978. 35 с.
10. Дацків О. П. Система вправ для формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації. *Іноземні мови*. 2011. № 2(66). С. 22–28.

11. Дібрівна О. А. Адаптаційний період у ВНЗ та його вплив на академічні здібності першокурсників. *Наука і методика*. 2005. № 4. С. 171–175.
12. Дыбина О. В., Щетинина В.В. Построение системы организации самостоятельной работы бакалавров в вузе. *Научное мнение*. 2013. № 3. С. 126–131.
13. Діордіященко О. В. Формування професійної компетентності вчителя іноземних мов на сучасному етапі. *Наукові записки. Серія: Філологія*. 2010. № 89(2). С. 290–294.
14. Есипович К. Б. Управление познавательной деятельностью учащихся при изучении иностранного языка в средней школе: учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. институтов по спец. 2103 «Иностранный язык». Москва, 1988. 191 с.
15. Жук А. И., Кошель Н. Н. Активные методы обучения в системе повышения квалификации педагогов: учеб.-метод. пособие. Минск, 2003. 336 с.
16. Жук О. Л. Педагогическая подготовка студентов: компетентностный подход. Минск, 2009. 336 с.
17. Зимняя И. А. Самостоятельная работа над языком как основная форма учебной деятельности студентов. *Сборник научно-методических статей по методике обучения языкам межнационального и национального общения*. Москва. 1991. Вып. 8. С. 55–64.
18. Ибрагимов Х. И. Педагогическая психология. Ташкент, 2009. 284 с.
19. Капаева А. Е. О формировании готовности учащихся к самообучению иностранному языку. *Иностранные языки в школе*. 2001. № 3. С. 12
20. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык. Москва, 2002. 173 с.

21. Левченко Е. И. Особенности организации самостоятельной работы студентов при реализации ФГОС. *Научные исследования в образовании*. 2012. Вып 4. С. 37–48.
22. Лобанов А. П., Дроздова Н. В. Управляемая самостоятельная работа студентов в контексте инновационных технологий. Минск, 2005. 107 с.
23. Мавлонова Т. А., Тураева О. Г., Халикбердиев К. М. Педагогика. Ташкент, 2009. 412 с.
24. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. Москва, 1980. 240 с.
25. Рабинович Ф. М. Самостоятельная работа учащихся. *Иностранные языки в школе*. 1988. № 4. С. 31–37.
26. Робоча програма навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов» для бакалаврів спеціальності 035 «Філологія» / Нац. техн. ун-т. «Дніпровська політехніка», каф. перекладу. Дніпро, 2020. 12 с.
27. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. Москва, 1991. 287 с.
28. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб.: реком. МОН України для студентів магістратури вищих навчальних закладів непедагогічного профілю. Херсон, 2011. 608 с.
29. Ушкаренко В. О. Смолієнко Н.Д. Осадчук І.В. Організація самостійної роботи студентів. Херсон, 2005. 96 с.
30. Цыркун И. И. Методические рекомендации по рациональной организации самостоятельной работы студентов. Минск, 2001. 15 с.
31. Bennett R. E. Formative assessment: a critical review *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*. 2018. Volume 1. P.5–25.
32. Bexter J. Assessment and Measurement of Pedagogical Content Knowledge *Examining Pedagogical Content Knowledge*. USA, 2002. P. 147–161.

33. Brog S. Learner Autonomy: English Language Teachers' Beliefs and Practices. London, 2012. 50 p.
34. Burke K. Balanced Assessment: From formative to summative. USA, 2010. 176 p.
35. Deci E., Ryan R. Ego-involved persistence: When free-choice behavior is not intrinsically motivated *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987. Volume 15. P. 185–205.
36. Glaserfeld von E. Cognition, Construction of Knowledge, and Teaching *Synthese (special issue on education)*. 1989. Volume 80(1). P. 121–140.
37. Gokcen N. The rise of student consumerism *The Psychologist*. 2014. Vol. 27. № 12. 940 p.
38. Hannafin M. J. Cognition and student-centered, web-based learning: Issues and implications for research and theory *Learning and instruction in the digital age*. USA, 2010. P. 11–24.
39. Hedges H. Teachers' funds of knowledge: A challenge to evidence-based practice *Teachers and Teaching*. 2012. Volume 18. № 1. P. 7–24.
40. Hoffman K. D., Clifton A. Open pedagogy approaches. USA, 2020. 247 p.
41. Jackson R. How to Motivate Reluctant Readers. USA, 2011. 119 p.
42. Jones P. A., Carr J. F., Ataya R. L. Pigs don't get fatter the more you weigh it: classroom assessment that work. New York, 2007. 76 p.
43. Kopzhasarova U. I., Manuilova N. A. Development of students independent work. Karaganda, 2017. 47 p.
44. Pedersen S. Liu M. Teachers' beliefs about issues in the implementation of a student-centered learning environment. *Educational Technology Research and Development*. 2003. Volume 51. P.87–99.
45. Postholm M. B. Classroom Management: what does research tell us? *European Educational Research Journal*. 2013. Volume 12. № 3. P. 389–402.

46. Reeve J. How Teachers Can Promote Students' Autonomy During Instruction: Lessons from a Decade of Research *Iowa Educational Research and Evaluation Association Annual Conference*. 2005. P. 131–160.

47. Slavik J. Evaluation in the current school :starting points and new methods for practice. Prague, 1999. 190 p.

48. Tanyili N. Kuter S. Examining Learner Autonomy in Foreign Language Learning and Instruction *Eurasian Journal of Educational Research*. 2013. – P. 19–36.

Електронні ресурси

49. Базелюк В. Особливості управління навчальною діяльністю ЗНЗ у сучасних умовах. *Теорія та методика управління освітою*. 2012. № 9. С. 1-13. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_9/4.pdf (дата звернення 12.11.2020).

50. Бондарчук О. А. Вдосконалення професійної майстерності вчителя – шлях до зростання якості освіти. URL: <https://vseosvita.ua/library/vdoskonalemma-profesijnoi-majsternosti-vcitela-slah-do-zrostanna-akosti-osviti-98237.html> (Дата звернення 11.10.2020).

51. Озерний Д., Серостанова О. Сучасне викладання іноземних мов. Як вказати на помилку. URL: <https://nus.org.ua/view/suchasne-vykladannya-inozemnyh-mov-yak-vkazaty-na-pomyлку/> (дата звернення 10.11.2020).

49. Nisbet J. Nine Summative Assessment Examples to Try This School Year. URL: <https://www.prodigygame.com/blog/summative-assessment/> (дата звернення: 29.07.2020).